

OSLO BYFOGDEMBETE

Justis- og beredskapsdepartement
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Sendes pr. e-post: lovavdelingen@jd.dep.no

Deres referanse

14/982 EP KKF/KTU/bj

Vår referanse

14-056799ADM-OBYF

Dato

14. november 2014

Høring – NOU 2014: 1 Ny arvelov

Innledning

Det vises til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev av 31. mars 2014. Oslo byfogdembete er innvilget forlenget høringsfrist.

Innledningsvis bemerkes at Arvelovutvalgets grundige arbeid gir et godt grunnlag for å vurdere behovet for endringer i lys av vår tid, samtidig som hensynet til gjenkjennelighet langt på vei ivaretas. På enkelte områder savnes andre perspektiver enn juristenes. Dette gjør seg spesielt gjeldende i kapitlene om ektefellenes og samboeres arverett.

Oslo byfogdembete behandler samtlige dødsfallsaker for Oslo. Arbeidsoppgavene inkluderer all dødsfallsregistrering og utstedelse av skifteattester. I den forbindelse har vi bred kontakt med publikum og advokater. Videre har vi ansvar for alle de offentlige skiftene i Oslo og behandler de tvister som reises under den offentlige skiftebehandling. Den omfattende saksmengden gir et særlig erfaringsgrunnlag. Dette er et av de fagfelt Oslo byfogdembete som spesialdomstol har særlig fokus på.

For Oslo byfogdembete er det viktig å påpeke at det ikke bare er sentralt med gode regler av hensyn til tvisteløsningen. På arverettens område er det vel så viktig å ha et hensiktsmessig regelverk i relasjon til den ordinære saksbehandling med dødsfallsbehandling og skifte, og som blant annet kan gi best mulig støtte for rettens informasjonsplikt.

Postadresse
Postboks 8003 Dep., 0030 Oslo

Sentralbord
22 99 92 00

Saksbehandler
Laina Fabrin Holm

Bankgiro

Organisasjonsnummer
974713578

Kontoradresse
Oslo tinghus, C.J. Hambros plass 4, Oslo

Telefaks
22 99 93 00

Telefon

Ekspedisjonstid
08.00-15.45 (Sommerlukking
15.00)

Internett/E-post
www.domstol.no/obyf

oslo.byfogdembete@domstol.no

Arveretten berører på ett eller flere tidspunkt i livet alle i befolkningen, enten som arving eller arvelater. Det er derfor av særlig viktighet at regelverket er klart og forståelig for folk i sin alminnelighet. Arvelovutvalget har etter vår oppfatning lagt frem et forslag til ny arvelov som i hovedsak ivaretar disse hensyn.

Arvelovutvalgets forslag inneholder på sentrale punkter vesentlige endringer i regler som er godt befestet i folks bevissthet. En utfordring i denne sammenheng er å finne balansen mellom behovet for fornying og hensynet til den alminnelige rettsforståelse.

Oslo byfogdembete er enig i en rekke av de konklusjoner utvalget har kommet til, både der det foreslås endringer og der det går inn for å videreføre gjeldende rett. På noen områder er vi imidlertid av en annen oppfatning enn utvalget.

Flere av de forhold som Arvelovutvalget behandler er av politisk karakter, og ligger utenfor det en domstol i sin alminnelighet uttaler seg nærmere om. Eksempelvis er forslagene om arvemessig likestilling mellom ektefeller og samboere, styrking av ektefellens/samboerens rettsstilling og endring av pliktdelens størrelse, spørsmål som vi i begrenset grad vil ha merknader til. Vi vil likevel berøre disse temaene på et mer overordnet plan samt i den utstrekning forslagene kan få betydning for domstolens praktisering av reglene.

Utredningen om ny arvelov har også en side mot utredningen om ny skiftelov, jf. NOU 2007:16. Det antas at departementet ønsker å se skiftelovutredningen og arvelovutredningen i sammenheng. Dette aktualiserer spørsmålet om man bør ha en felles lov om arv og dødsboskifte fremfor to separate lover. Oslo byfogdembete uttalte seg til dette spørsmål i høringsuttalelsen til ny skiftelov, og ga da uttrykk for at den beste løsningen var at reglene om arv og dødsboskifte ble samlet i én lov og at reglene om felleseieskifte ble inkorporert i ekteskapsloven. Denne oppfatningen fastholdes.

Utvalget har foreslått enkelte overgangsbestemmelser. Vi savner imidlertid en nærmere vurdering og regulering knyttet til tolkning av testamenter opprettet før lovens ikrafttredelse. Her er det særlige utfordringer. Noen av disse har vi søkt belyst i vår uttalelse.

Oslo byfogdembete understreker betydningen av at det ved innføring av ny arvelov blir nedlagt arbeid i en grundig allmenn informasjon om de nye reglene. Dersom Arvelovutvalgets forslag blir vedtatt, innebærer det en ikke ubetydelig omstilling for mange arvelatere og arvinger. Det alminnelige informasjonsbehovet vil derfor være omfattende.

Når det gjelder departementets forslag knyttet til "herreløs arv", jf. høringsnotat av mars 2014, har Oslo byfogdembete avgitt høringsuttalelse 1. juli 2014.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 2 Slektens arverett.....	3
Kapittel 3 Ektefellenes arverett	4
Kapittel 4 Samboerens arverett.....	7
Kapittel 5 Statens arverett.....	8
Kapittel 6 Uskifte.....	8
Kapittel 7 Grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner	12
Kapittel 8 Opprettelse av testament.....	12
Kapittel 9 Arvepakt.....	17
Kapittel 10 Ugyldige testamentariske disposisjoner.....	17
Kapittel 11 Tilbakekall og endring av testament.....	19
Kapittel 12 Tolkning av testamenter.....	19
Kapittel 13 Felles testamenter og gjensidige testamenter.....	19
Kapittel 14 Registrering av testamenter.....	21
Kapittel 15 Bortkommet testament	23
Kapittel 16 Livsarvingenes plikt del.....	23
Kapittel 17 Vilkår for å ta arv og utsatt arvefall	26
Kapittel 18 Samtidige dødsfall og ukjent dødsrekkefølge.....	26
Kapittel 19 Avtaler om arv	27
Kapittel 20 Fradømmelse av arverett.....	29
Kapittel 21 Foreldelse av arverett, fraværende arvinger.....	30
Kapittel 22 Internasjonal arverett	30
Kapittel 23 Økonomiske og administrative konsekvenser.....	33
Overgangsbestemmelser	33
Oslo byfogdembetes forslag til nye lovbestemmelser	35

Kapittel 2 Slektens arverett

2.4.1 Legalarverettens grenser

Oslo byfogdembete er enig med Arvelovutvalget i at det ikke gjøres endringer i legalarverettens grenser, herunder at man hverken utvider eller begrenser kretsen av arvinger i tredje arvegangsklasse. Utvalgets begrunnelse tiltres.

2.4.2 Bør arven fordeles etter hoder fremfor linjer i visse tilfeller?

Utvalget har ikke funnet grunn til å foreslå endringer i dagens ordning om at arv fordeles etter linjer. Vi slutter oss til utvalgets vurderinger og konklusjon. En fordeling etter hoder fremfor linjer vil gi et unødig komplisert regelverk, slik utvalget peker på. De eventuelt uheldige virkningene som vil kunne oppstå hvor det er livsarvinger, vil et stykke på vei bli avhjulpet ved forslaget om en reduksjon av plikt delen.

2.4.3 Nærmere om arveloven § 2

Unntaksbestemmelsen i § 2 tredje ledd andre og tredje punktum foreslås opphevet. Vi er enige i dette. For øvrig foreslås § 2 videreført, hvilket vi slutter oss til.

2.4.4 Arveloven § 4

Utvalget foreslår at § 4 andre ledd skal gjelde tilsvarende dersom barnet er unnfanget på grunn av overgrep fra mor.

Oslo byfogdembete mener det er positivt at man i størst mulig grad har kjønnsnøytrale regler. I det foreliggende tilfellet vil det etter vårt syn være gode grunner til ikke å ha parallelle regler. Tilknytningsforholdet mellom mor og barn både gjennom svangerskapet og senere, stiller seg annerledes enn hvor mannen er overgriperen. Et sentralt punkt er hensynet til barnet selv. Å bryte arvebåndet mellom barn og mor, vil kunne bidra til å skape avstand mellom de to, noe som normalt ikke vil være til barnets beste.

Utvalget foreslår at unntaket i § 4 andre ledd, andre punktum, om at far/farsslekten likevel arver tilsvarende verdier som de eventuelt har gitt barnet i arv eller gave, oppheves. Vi slutter oss til dette.

Vi er videre enige i forslaget om en egen bestemmelse om betydningen av adopsjon.

Kapittel 3 Ektefelles arverett

3.4.2 Legalarvebrøken når førsteavdøde etterlater seg livsarvinger

Utvalget foreslår at gjenlevende ektefelles arvelodd økes fra 1/4 til 1/2. Videre foreslås at minstearven økes fra 4 G til 6 G.

Arvelovutvalgets ønske om å styrke gjenlevende ektefelles stilling i konkurranse med livsarvingene, er i utgangspunktet et politisk spørsmål. Vi vil imidlertid peke på visse overordnede forhold som kan være av betydning for avveiningen av de ulike hensyn.

Som utvalget peker på, vil det vanskelig kunne lages en ordning som er optimal for alle ektefeller. Variasjonsbredden er stor både med hensyn til antall ekteskap en person inngår, antall barnekull, ekteskapets varighet, aldersforhold mellom ektefellene samt formuesforhold. Noen har felles, sammenblandet økonomi, andre ektefeller har separat økonomi og mange

befinner seg mellom ytterpunktene. Det er videre store forskjeller på hvor store verdier det er i de ulike ekteskapene.

Vi er enige med utvalget i at målet må være å finne en ordning som balanserer forskjellige beskyttelsesverdige interesser i normaltillfellene. I denne sammenheng er det en særlig utfordrende oppgave å vekte ektefellens behov contra livsarvingenes behov. Videre er det ikke uten videre klart hva som er "normaltillfellene." Det bemerkes i denne sammenheng at man ved utarbeiding av tidsriktige arveregler neppe kan legge det livslange ekteskapet til grunn som normalekteskapet, i en tid hvor skilsmisseprosenten ligger på over 40 %. Mange inngår ekteskap i moden alder og ofte har de begge barn fra tidligere ekteskap.

Samfunnsforholdene har endret seg betydelig siden arveloven av 1854. Blant annet har ektefellene blitt mindre økonomisk avhengige av hverandre, et utviklingstrekk det er all grunn til å tro vil vedvare. Endringene avspeiles også i ekteskapsloven og dens regler om formuesforholdet mellom ektefeller, både under ekteskapet og ved samlivsbrudd. Forholdene stiller seg i utgangspunktet annerledes når samlivet opphører ved den enes død, men prinsippet om selvstendighet og uavhengighet bør også vektlegges på arverettens område.

Et særlig forhold knytter seg til førsteavdødes særkullsbarn. Ved en utvidelse av ektefellens legalarverett, vil en konsekvens være at lengstlevendes arvinger får vesentlig mer av arven etter førsteavdøde enn dennes særkullsbarn. Det bør vurderes om man ønsker et slikt resultat. Vi viser for øvrig til våre uttalelser under kapittel 16 "Livsarvingenes pliktandel".

3.4.3 Legalarveretten når førsteavdøde etterlater seg utarvinger

Utvalget foreslår at gjenlevende skal være enearving når avdødes nærmeste arvinger er slektsarvinger i andre arvegangsklasse. Oslo byfogdembete er enig i at gjenlevendes behov i denne sammenheng veier tyngre enn de aktuelle slektsarvingenes interesser. Det antas å være normalsituasjonen at gjenlevende ektefelle står avdøde nærmest, sammenholdt med foreldre, søsken og søkens barn.

Et flertall i utvalget mener det bør være sekundærarverett for andre arvegangsklasse etter dansk mønster. Vi er enige i dette. Sekundærarverett på de vilkår som er foreslått, reduserer ikke gjenlevendes rettigheter og hindrer at lengstlevendes arvinger blir favorisert.

Et mindretall i utvalget trekker frem at et skifte mellom to forskjellige slekter etter mange år vil være komplisert og gi opphav til tvister. Oslo byfogdembete peker på at man allerede etter gjeldende regler kan få den situasjon at gjenlevende ektefelle har overtatt et bo i henhold til et gjensidig testament, og hvor boet skal deles mellom de to ektefellers slekter etter lengstlevendes død. Det er vår erfaring at dette hverken er særlig komplisert eller gir opphav til tvister, selv om det har gått lang tid mellom ektefellenes dødsfall.

Utvalget foreslår ingen endringer i reglene om at gjenlevende ektefelle er enearving når førsteavdøde bare etterlater seg arvinger i tredje arvegangsklasse, herunder foreslås ikke sekundærarverett for førsteavdødes slektsarvinger. Oslo byfogdembete slutter seg til dette.

3.4.4 Bør det være minstearv og hvor stor bør den i så fall være ?

Utvalget går inn for å videreføre ordningen med minstearv, og at denne skal beregnes av dødsboet, slik at gjenlevendes økonomiske stilling ikke får betydning. Vi slutter oss til dette. Vi er videre enige i at minstearven knyttes til grunnbeløpet. Når det gjelder minstearvens størrelse, vises til våre merknader under punkt 3.4.2 foran.

Utvalget går inn for at livsarvingene bør ha loddeierrettigheter selv når ektefellen overtar alt som minstearv. Vi er enige i at livsarvingene kan ha interesse i å gjøre gjeldende naturalutlegg etter skifteloven § 61 andre ledd, mot å svare verdien. Vi er imidlertid ikke enige i at de av den grunn skal ha status som loddeiere. De bør etter vårt syn ikke stilles annerledes enn legatarer og kreditorer.

Konsekvensen av utvalgets forslag er at loddeiere uten lodd skal føres opp på skifteattesten samt har anledning til å kreve offentlig skifte.

Oslo byfogdembete er av den oppfatning at dette vil være lite formålstjenlig. Loddeierskap henger sammen med gjeldsansvar. Etter gjeldende skiftelov er det bare loddeiere som har overtatt fullt gjeldsansvar som skal gis skifteattest. Andre loddeiere skal bare føres opp i attesten uten disposisjonsrett. En arving som ikke skal arve noen lodd, vil ikke få sin arv redusert av arvelaters gjeld. Det vil være kunstig at en slik loddeier påtar seg gjeldsansvar for å bli legitimert med disposisjonsrett i skifteattesten – teoretisk som eneste overtakende arving.

Det som gjelder for arvelaters gjeld, gjelder også for massekrav i dødsboet. Ved offentlig skifte vil skifteomkostningene bli belastet boet og dermed loddeierne. En livsarving som ikke arver noe, men som kan begjære offentlig skifte, vil ikke bli belastet med omkostningene.

3.4.6 Bortfall av ektefellens arverett

Flertallet i utvalget mener at den arverettslige virkning av separasjon og skilsmisse bør knyttes til innsendelse av begjæring om separasjon eller stevning i skilsmissesak. Mindretallet mener at arverettigheten bør opphøre ved samlivsbruddet.

Oslo byfogdembete legger avgjørende vekt på behovet for et virkningstidspunkt som er enkelt konstaterbart. Virkningstidspunktet bør således knyttes til tidspunktet for når begjæringen er mottatt av Fylkesmannen/stevningen er mottatt av tingretten. Når en begjæring/stevning er "innsendt", er et vagere tidspunkt enn mottakstidspunktet. Ved mottak hos fylkesmann eller domstol, blir saken stemplet med inkomstdato.

Vi viser for øvrig til merknadene til kapittel 12, hvor vi foreslår tilvarende virkningstidspunkt for testamentsarv.

Kapittel 4 Samboerens arverett

Utvalget foreslår samme legalarverett for samboere som for ektefeller. Om samboere skal ha legalarverett og i så fall hvilket omfang den skal ha, er først og fremst et politisk spørsmål.

Som vi har påpekt i forbindelse med forslagene i kapittel 3 vedrørende ektefellers arverett, er det et bærende prinsipp etter ekteskapsloven at ektefellene er selvstendige individer. Dette prinsippet må i enn større grad gjelde for samboere. Særlig samboere uten felles barn er en lite homogen gruppe med store variasjoner med hensyn til hvordan økonomien er innrettet. Samboeres legalarverett bør derfor etter Oslo byfogdembetes mening ikke alene være begrunnet med den gjenlevendes beskyttelsesbehov.

Det sentrale må etter vår mening være om lovens ordning medfører et resultat som det store flertallet av samboerpar vil anse som naturlig for seg. Bestemmelsene bør avspeile allmennhetens syn på saken, slik at kun et mindretall av samboere får behov for å opprette testament hvor lovens ordning avvikes. Hvorvidt dette er beskrivende for utvalgets forslag om arverettslig fullt ut å likestille ektefeller og samboere, er ikke uten videre klart, særlig ikke for samboerforhold der det ikke er felles barn.

Det bør etter Oslo byfogdembetes oppfatning foretas nærmere undersøkelser som kan kartlegge forannevnte forhold. Uten et nærmere empirisk grunnlag, kan man etter vårt syn vanskelig trekke den slutning at samboeren i sin alminnelighet står nærmere avdøde enn barna. Det er ikke uten videre gitt at utvalgets forslag om styrking av samboers arverettslige stilling på bekostning av særkullsbarn, på en bedre måte vil realisere et av arvelovens viktigste mål om *"å kanalisere arven til de personer som presumtivt står arvelater nærmest, og som arvelatere flest ønsker å tilgodese"*, jf. utredningen side 50 annen spalte.

Ellers påpekes at ingen av de øvrige nordiske land har legalarverett for samboere. Det er heller ikke vanlig i andre europeiske land. Det er derfor begrenset med praktisk erfaring fra sammenlignbare land vedrørende hva som er allmennhetens syn.

Utvalget har videre foreslått at samboere i likhet med ektefeller, ikke kan opprette testament hvor gjenlevende samboer fratras retten til minstearv. Oslo byfogdembete mener at dette spørsmålet bør vurderes nærmere. Som påpekt av utvalget, er samboere ikke en homogen gruppe. I mange boer vil minstearven utgjøre et betydelig beløp, og vil følgelig være inngripende overfor arveretten til avdødes barn. Dette kan få uheldige utslag, spesielt i forhold til samboer som ønsker at særkullsbarn skal motta arv etter seg. Som utvalget påpeker, kan riktignok lengstlevende samboer gi avslag eller avkall på arv. Disse instituttene er imidlertid mindre kjent enn testament, og det vil fortsatt være opp til den lengstlevende samboer hvordan arven skal bli fordelt. Dersom man finner å kunne gi samboere testasjonsfrihet også for minstearven, må dette i likhet med øvrige testatoriske inngrep i den annens arverettigheter, ha kommet vedkommende til kunnskap før dødsfallet.

Kapittel 5 Statens arverett

Vi viser her til særskilt avgitt høringsuttalelse 1. juli 2014.

Kapittel 6 Uskifte

6.2.2 Bør uskifteordningen opprettholdes?

Oslo byfogdembete slutter seg til forslaget fra utvalgets flertall om at uskifteordningen opprettholdes.

Som utvalget påpeker er uskifteinstituttet best egnet for eldre ektefeller/samboere som ikke har særkullsbarn og som ikke ser for seg å inngå i et nytt samliv. Hvor gjenlevende er yngre med utsikt til videre inntektsgivende arbeid, arv fra foreldre mv. og med en klar sannsynlighet for nytt ekteskap eller samboerforhold, vil uskifte normalt ikke være noen god ordning. Ved kontakt med gjenlevende er vi nøye med å informere om de ulike virkninger av uskifteordningen. Vår erfaring er at mange ikke har den tilstrekkelig oversikt til å øyne de ulike konsekvenser.

Et sentralt moment for Oslo byfogdembete er at uskifteordningen i betydelig grad benyttes av gjenlevende ektefelle. Uskifteordningen ligger solid forankret i folks rettsbevissthet, og vi er enige med utvalget i at å avskaffe ordningen vil gjøre et alt for stort inngrep i den tilvante rettsoppfatning. Enkelte av de uheldige sider ved uskifteordningen vil kunne avbøtes med noen av de endringer utvalget foreslår.

6.2.3 Bør det være felles uskifteregler for ektefeller og samboere?

Dagens regler om uskifte for samboere, er utfordrende å praktisere. Det vil av den grunn være en fordel å ha tilnærmet tilsvarende regler som for ektefeller.

Uskifteretten for samboere bør være den samme for alle typer aktiva, og ikke som i dag begrenset til gitte formuesgoder. Det er vår erfaring at dagens uskifteordning for samboere i liten grad benyttes, noe som kan ha sin bakgrunn i blant annet denne begrensningen. Særlig der uskifte etableres med felles barn, inngås det ofte avtale om at uskifte skal omfatte hele boet.

Oslo byfogdembete mener at dagens regelverk er for komplisert. Det er derfor vanskelig å gi nødvendig veiledning til gjenlevende samboer. Eksempelvis kan det oppstå usikkerhet med hensyn til hva av gjenlevendes fremtidige formuesgoder som vil inngå i uskifteboet. Gjeldsansvaret kan også slå uheldig ut.

Utvalgets forslag innebærer at reglene for samboere likestilles med de reglene som gjelder for avdød ektefelles felleseiendringer. Oslo byfogdembete vil påpeke at samboere ikke har en felles formuesordning. Situasjonen er mest sammenlignbar med den som gjelder hvor avdød ektefelle hadde særøie. I utgangspunktet kan ikke gjenlevende ektefelle sitte i uskifte med disse midlene. Adgangen til uskifte forutsetter enten at ektefellene har avtalt dette i en

ektepakt, at giver som har fastsatt at gaven skulle være mottakerens særeie, har bestemt det eller at avdødes barn (også felles barn) samtykker i uskifte. Når det gjelder uskifteordningen for ektefeller, foreslår utvalget at dette skillet mellom felleseie og særeie opprettholdes, se punkt 6.2.4. Oslo byfogdembete er enig i dette, men mener det bør vurderes om ikke samtykke som ved særeie bør gjelde tilsvarende for samboere, hvilket innebærer at også fellesbarn må samtykke. Det anses mest nærliggende at samboeres rettigheter samsvarer med det som gjelder for ektefeller med fullt særeie. I praksis vil ikke en slik ordning være særlig tyngende for gjenlevende. For å motsvare uskifte med særeie med grunnlag i ektepakt, kan samboere i form av gjensidig testament bestemme tilsvarende.

6.2.4 Bør uskifte være hovedregelen også hvor partene har særeie?

Utvalget har vurdert om hovedregelen bør være at gjenlevende ektefelle skal ha samme rett til å sitte uskifte med avdødes særeiemidler som med avdødes felleseiemidler. I dag forutsetter en slik adgang enten at dette var avtalt mellom ektefellene, bestemt av en giver, eller at arvingene samtykker, jf. pkt. 6.2.3.

Utvalget har etter en samlet vurdering foreslått at dagens ordning opprettholdes. Oslo byfogdembete støtter dette. Det forhold at ikke alle er klar over at det kan avtales at særeie skal inngå i uskifteboet, er ikke tilstrekkelig til å foreta endring.

6.2.5 Bør det være en ubetinget rett til uskifte også med særkullsbarn?

I dag har gjenlevende ektefelle en ubetinget rett til å sitte i uskifte med ekteparets felles livsarvinger. Utvalget har vurdert om det også bør foreligge en ubetinget rett der avdøde etterlater seg særkullsbarn. Oslo byfogdembete er enig i at innvendingene mot dette veier så tungt at en slik ubetinget rett ikke bør innføres. Interessefellesskapet og tillitsforholdet mellom gjenlevende ektefelle og særkullsbarna varierer. Der forholdene ligger til rette for det, vil særkullsbarna regelmessig samtykke til uskifte.

6.2.6 Bør uskifte med særkullsbarn kunne bestemmes i testament eller ektepakt?

Utvalget har vurdert om ektefellene i testament eller ektepakt kan avtale at gjenlevende skal kunne sitte i uskifte med særkullsbarn, men har kommet til at det ikke bør åpnes for dette. Oslo byfogdembete slutter seg til utvalgets vurdering. De hensyn som taler i mot å innføre en ubetinget rett til å sitte i uskifte med særkullsbarn, gjelder tilsvarende her.

6.2.7 Bør det kreves samtykke også fra felles livsarvinger?

I dag har gjenlevende ektefelle en ubetinget rett til å sitte i uskifte med felles livsarvinger. Utvalget har vurdert om det skal kreves samtykke, det vil si at ordningen blir den samme som for særkullsbarn. Oslo byfogdembete er enig i at dagens ordning opprettholdes.

6.2.8 Bør kravet om samtykke fra tingretten når arvingen er konkurs, beholdes?

Dersom avdødes særkullsbarn er under konkursbehandling, må ikke bare særkullsbarnet men også retten samtykke til at gjenlevende ektefelle kan få sitte i uskifte. Utvalget foreslår at dette ikke videreføres i ny lov. Oslo byfogdembete er enig i dette. Dekningsloven har

bestemmelser om beslagsadgangen under konkurs, herunder om arv og gaver som tilfaller skyldneren mens bobehandlingen pågår. Arvelovens bestemmelser harmonerer ikke med disse bestemmelsene.

6.2.9 Vilkårene for uskifte og saksbehandlingsreglene ved etableringen av uskifte

Etter dagens § 15 skal det oppnevnes setteverge hvis gjenlevende er verge for en arving som er under vergemål. Utvalget foreslår ikke å videreføre denne bestemmelsen, idet det er tilstrekkelig hjemmel for oppnevning i vergemålsloven § 34. Det betyr at rettens varslingsplikt faller bort, noe som medfører risiko for at hjemmelen i vergemålsloven ikke blir brukt fordi Fylkesmannen ikke får vite om behovet for setteverge. Oslo byfogdembete går således inn for å opprettholde dagens regel.

Vi støtter heller ikke utvalgets forslag til § 17 første ledd, om at det skal fremgå av uskifteattesten dersom boet skal skiftes delvis. I henhold til vår praksis tas dette heller ikke i dag med på attesten. Begrunnelsen er at uskifteattestens hovedformål er å legitimere gjenlevende ektefelle til å disponere over avdødes formue. Banker og andre som skal kontrollere legitimasjonen, skal ikke kontrollere hvordan midlene disponeres. I forlengelsen av dette viser vi til at utvalget ikke vil gå inn for at Kartverket skal varsles om overdragelse av fast eiendom, noe vi slutter oss til.

6.2.10 Forholdet til førstavdødes testasjonskompetanse

Utvalget foreslår at dagens § 11 ikke videreføres. Oslo byfogdembete slutter seg til dette. Bestemmelsen er uklar og lite benyttet.

6.2.11 Bør det gjøres endringer i hva som inngår i et uskiftebo?

Utvalget mener at dagens ordning for hva som inngår i uskifteboet stort sett er tilfredsstillende, men foreslår en presisering slik at livsforsikring likestilles med mottatt arv eller gave, jf. utkastets § 19. Det er positivt at presiseringen inntas i bestemmelsen.

6.2.12 Gjenlevendes gjeldsansvar

Skiftelovutvalget foreslo at det gjenlevende ektefelle overtar av verdier i uskifte, skal danne rammen for gjeldsansvaret. Arvelovutvalget slutter seg til dette. Oslo byfogdembete viser i den forbindelse til vår høringsuttalelse som ble avgitt til Skiftelovutvalgets forslag, og opprettholder de betenkeligheter som ble fremført der.

6.2.13 Rådighetsbegrensinger under uskifte

Innsynsrett

Utvalget foreslår at førstavdødes arvinger (som ut fra de foreslåtte legalbestemmelser vil være avdødes barn) under visse omstendigheter kan be retten innhente opplysninger om uskifteboets økonomi, herunder eksempelvis bevegelser på bankkonti. Retten avgjør deretter hva arvingene skal få innsyn i.

Oslo byfogdembete er meget skeptisk til en slik løsning. I dag foreligger det ikke slik innsynsrett. Forslaget vil være en stor endring i forhold til dagens ordning. Arvingene kan oppfatte dette som at de gis visse rettigheter vedrørende disponeringen av uskifteboet. De kan komme til å tro at gjenlevende ikke kan råde over formuen som eier, men kun som en forvalter.

Utvalget har på side 83 høyre spalte vist til at det er uheldig at arvingene eventuelt må anlegge søksmål for å få tilgang til de opplysningene som er nødvendig for å vurdere om gjenlevende har gitt gaver i større omgang enn det er adgang til. Innsyn kan gi arvingene mulighet til å gripe inn på et tidlig stadium. Etter Oslo byfogdembetes mening bør dette spørsmålet løses gjennom de bestemmelser som i dag er fastsatt i tvisteloven kapittel 28 om bevissikring utenfor rettssak. Utvalget har videre vist til at Danmark har slik innsynsrett. Der er det imidlertid en absolutt frist for å reise omstøtelsessøksmål og behovet for innsyn på et tidlig stadium er derfor større.

Forøvrig savnes nærmere regulering av partsprosessen og andre saksbehandlingsregler knyttet til en innsynsrett.

Utvalget har vist til at det merarbeid som domstolene vil få ved behandling av innsynsbegjæringer, oppveies ved at innsynsretten vil redusere antall omstøtelsessøksmål. Oslo byfogdembete stiller seg tvilende til dette. I dag motta vi svært få omstøtelsesbegjæringer og disse fremmes ofte først i forbindelse med skifte når lengstlevende er død.

Bør det kreves samtykke for visse disposisjoner over boets aktiva?

Oslo byfogdembete slutter seg til utvalgets forslag om at det ikke bør innføres krav om at visse disposisjoner forutsetter arvingenes samtykke. Eierrådigheten må ha et reelt innhold og også innebære rett til salg. Vi er også enige med utvalgets flertall i at det ikke bør innføres en varslingsregel ved overdragelse av fast eiendom.

Presisering av gaveregelen i arveloven § 19

Utvalget foreslår at gjenlevendes gavekompetanse begrenses til det som følger av "skikk og bruk". Det er i den forbindelse vist til at dette begrepet benyttes i vergemålsloven § 41 første ledd. Etter vår oppfatning fungerer dagens skjønnskriterium tilfredsstillende, og det foreligger en langvarig praksis vedrørende dagens ordlyd. Dersom det er ønskelig med en innstramming slik utvalget foreslår, må det tydeliggjøres hva denne innstrammingen konkret innebærer. Forøvrig mener Oslo byfogdembete at situasjonen ikke er direkte sammenlignbar med den man har etter vergemålslovens bestemmelse. En verge disponerer midler på vegne av den vergetrengende, mens gjenlevende i utgangspunktet har eierrådighet jf. utvalgets beskrivelse av uskifte i punkt 6.1.2.3. Gjenlevendes rådighet er følgelig ikke begrenset til å disponere aktiva på vegne av dødsboet.

Vi er enige med utvalget i at den særskilte bestemmelsen vedrørende fast eiendom opphører.

Vi slutter oss til utvalgets forslag om at omstøtelsesoppgjøret gjennomføres ved at gavemottaker tilbakefører verdien av det mottatte. Derved unngås eksempelvis problemer som oppstår ved at gavemottaker har foretatt investeringer/oppgraderinger av den mottatte gjenstand/eiendom. Også andre problemstillinger kan tenkes oppstå som følge av at eierforholdet har vart over noe tid.

Kapittel 7 Grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner

Av de arvetvister som reises ved denne domstol, relaterer en større andel seg til tvister om grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner. Det var således klart et behov for en gjennomgang av reglene på dette området, for om mulig å finne frem til en mer hensiktsmessig regulering, som blant annet kunne imøtekomme ønsket om klare og enkle regler som ville gi forutsigbarhet.

En rekke av de utfordringer man har i denne sammenheng, er imidlertid, som også utvalget peker på, ikke mulig å avhjelpe ved utforming av rettsreglene. Målet må derfor være å finne frem til bestemmelser som på en bedre måte enn i dag, gir informasjon om gjeldende rett, for derigjennom å øke forutberegneligheten.

Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at en del av den usikkerheten som råder rundt grensen mellom livs- og dødsdisposisjoner kan reduseres ved en generelt formulert lovbestemmelse som beskriver hva en dødsdisposisjon er. I tillegg må en slik bestemmelse få en sentral plassering. På denne måten tilkjennevis at det finnes begrensninger med hensyn til hva man gyldig kan avtale.

Oslo byfogdembete mener at den formuleringen utvalget har foreslått i utkastets § 30 på en god og informativ måte forklarer hva som etter gjeldende rett regnes som dødsdisposisjoner. Videre er vi enige i at dødsleiebegrepet som sådan kan utgå og erstattes av en mer tekstlig beskrivelse. Som utvalget påpeker er det egentlig unødvendig og muligens forvirrende med en egen regel om "dødsleiegaver". En slik eksplisitt uttalt regel vil imidlertid kunne tjene som et nyttig varsel for en arvelater som nettopp befinner seg i en slik nær døden-situasjon.

Utvalget peker på at en bestemmelse om dødsdisposisjoner også kan fungere som en påminnelse om at avtaler som i realiteten fordeler arv, må gjøres i testaments form. For å gjøre nettopp dette helt klart, vil vi foreslå at det i utkastets § 30 tilføyes at dødsdisposisjoner krever testaments form. Det vises i denne sammenheng til at man ellers i bestemmelsene om arv etter testament ikke finner igjen begrepet "dødsdisposisjon". I stedet brukes formuleringen "en disposisjon i testament".

Kapittel 8 Opprettelse av testament

8.3.2 Mindreåriges testasjonskompetanse

Utvalget har kommet til at den norske stadfestelsesordningen for mindreåriges testamenter bør videreføres. Oslo byfogdembete slutter seg til dette, og er enig med utvalget i at testasjoner

fra mindreårige først og fremst er aktuelt hvor den mindreårige har eiendeler av relativt høy verdi, og som da uansett ville gå utover det vedkommende kan råde fritt over etter vergemålslovens regler.

8.3.3 De ordinære formkravene

Oslo byfogdembete slutter seg til utvalgets anbefaling om at kravet til skriftlighet bør videreføres samt at testators signatur fortsatt må kreves. Som utvalget mener vi at det per i dag ikke er behov for å akseptere elektronisk signatur, men at dette på sikt kan bli aktuelt å vurdere nærmere.

Når det gjelder spørsmålet om vedkjennelse som alternativ til testators underskrift, mener vi som utvalget at dette kan føre til flere tvister om hvorvidt testamentet er gyldig eller ei. Det anbefales at underskrift med påholden penn fortsatt godtas, hvilket vil avhjelpe de situasjoner hvor testator selv ikke er i stand til å skrive under. Ved at rettspraksis har åpnet for å godkjenne signaturstempel, er man også godt avhjulpet i de tilfellene hvor testator ikke klarer å skrive selv.

Oslo byfogdembete støtter mindretallet når dette går inn for å avvikle kravet om felles tilstedeværelse av vitnene ved vitneunderskriftene/vedkjennelsen. Hensynet til å unngå press må sies å være tilstrekkelig ivaretatt gjennom de øvrige formkravene. Vi ser at samtidighetskravet kan være en fallgrube for testator som lett kan komme i skade for å overse dette vilkåret, med den følge at et ellers fullt ut gyldig testament blir underkjent. Som påpekt av mindretallet skaper samtidighetskravet unødvendig ugyldighet og unødvendige tvister.

Vi er enige med utvalget i at dagens lovtekst om at vitnene må være godtatt av testator, og at de skal underskrive etter testators ønske, er overflødig og bør utgå. For øvrig slutter vi oss til utvalget når det ikke foreslår endringer i formkravene hva gjelder vitnesignatur og kravet til kunnskap om at dokumentet som bevitnes er et testament.

8.3.4 Notartestamenter

Utvalget har foreslått innført notartestament, jf. lovutkastets § 34. Oslo byfogdembete støtter ikke forslaget.

Oslo byfogdembete bemerker innledningsvis at vi i utredningen savner en nærmere drøftelse av fordeler og ulemper ved denne type testamenter. Vi mener det er flere betenkeligheter ved innføring av notartestament, som i liten grad er belyst.

Det kan hevdes at en fordel ved bruk av notartestament er at man i større grad enn ved vitnetestamenter kan forhindre at testamentet lider av formmangler som gjør det ugyldig. Testator må møte frem på rettens kontor, og ved samtale med notaren kan denne danne seg et inntrykk av testators testasjonshabilitet. Vi mener imidlertid at man ved et slikt møte med testator, et møte som nødvendigvis ikke kan være av særlig lang varighet, vanskelig kan ha tilstrekkelig grunnlag for å avdekke om vilkåret “sans og samling” er oppfylt.

Retten kan heller ikke sies å inneha noen særskilt kompetanse til å vurdere testators mentale tilstand. De klare tilfellene med manglende habilitet vil kunne bli oppdaget, men øvrige tilfeller vil kunne passere uavdekket. Samtidig vil det bli meget vanskelig for utilfredse "forbigåtte arvinger" å få tilsidesatt et testament på bakgrunn av påstand om habilitetsmangler. Det vises i denne sammenheng til bevisregelen i utkastets § 34 (3), hvorav følger at det kreves sterke bevis for å legge et annet faktum til grunn enn det som fremgår av notarens påtegning. Det er for så vidt positivt at man unngår unødige kostnadsdrivende tvister, men samtidig betenkelig dersom det skulle foreligge en habilitetsmangel som ikke ble avslørt i møtet med notaren.

Ved dagens ordning med vitnetestamenter vil testator normalt benytte vitner som kjenner til testator fra før (venner, naboer mv), og som således har et bedre grunnlag for å vurdere testators testasjonsevne enn det notaren har, ut fra oppmøte på rettens kontor. Ofte benytter også testator den advokat som har bistått med opprettelsen av testamentet som et av vitnene, og denne vil presumtivt ha fått et mer inngående inntrykk av testators testasjonshabilitet gjennom opprettelsesprosessen.

I de tilfeller hvor notaren får inntrykk av at testator ikke er ved sans og samling, skal notaren, ifølge utvalget, *"avstå fra å medvirke til opprettelsen av testamentet"*. Det antas at man med dette mener at angjeldende testament i slike tilfeller ikke skal notarialbekreftes. Det vil åpenbart kunne by på utfordringer for notaren å takle en slik situasjon i relasjon til den aktuelle fremmøtte testator.

Oslo byfogdembete ser videre en fare for at retten kan komme opp i vanskelige vurderingssituasjoner når det skal tas stilling til en testators habilitet. Det vil tidvis kunne oppstå tvilssituasjoner. Det antas at en slik eventuell tvil skal fremgå ved en påtegning i henhold til utkastets § 34 (2) e). Det vises i denne sammenheng til at det under kommentarene til denne bestemmelsen vises til at *"hvis språkproblemer gjør det vanskeligere for notarius publicus å danne seg et klart bilde av testators mentale tilstand, bør det fremgå"*.

I henhold til ordlyden i lovutkastets § 34 (2) e) skal tingretten ved påtegning på testamentet *"... nevne andre forhold som kan ha betydning for gyldigheten av testamentet"*. Til dette bemerkes for det første at lovteksten lett kan forstås dithen at alle forhold som kan ha betydning for testamentets gyldighet skal nevnes, dvs. også eventuelle innholdsmangler, hvilket klart ikke er hensikten. Videre vises til at det i merknadene til bestemmelsen er nevnt at en slik påtegning bør gis hvis det er mistanke om at det er øvet press mot testator. Vi er usikre på hva man tenker seg konsekvensen skal være av en påtegning om at det foreligger mistanke om press eller lignende. Det må anses som svært uheldig om man skulle notarialbekrefte et testament, som retten prejudisielt har antatt lider av tilblivelsesmangler. I denne sammenheng nevnes også at det i merknadene til paragrafens bokstav d) (om at retten skal gi påtegning på testamentet om hvem som er til stede under notarialforretningen), heter at *"... notarius skal ha et våkent øye for at det kan være noen som utøver press eller forsøker å påvirke testator til å opprette testamentet"*. Det påpekes at det virker fremmed at retten skal ha denne type oppgaver.

Oslo byfogdembete peker videre på at en ordning hvor retten skal bekrefte at formkravene for testament er fulgt, lett vil kunne føre til en forestilling hos testator om at testamentet som sådan er gyldig, dvs. at retten også har gått god for at det ikke foreligger innholdsmangler. Dette krever at det gjøres helt klart og utvetydig for testator at retten ikke innestår for innholdet i testamentet. Av samme grunn bør retten være svært varsom med å veilede og bistå hva gjelder formuleringer og øvrig innhold i testamentet. Her kan det lett tenkes å oppstå vanskelige grensetilfeller.

Utvalget viser til at mange europeiske land har ordningen med notartestamenter, og at bruken er utbredt. Vi bemerker i den forbindelse at notarius publicus i for eksempel Spania, er en egen profesjon, som ikke er knyttet til domstolene. Oppnevningen av notarius og regler om utøvelsen av vervet, er regulert av statsadministrasjonen, men notarius er selvstendig næringsdrivende som arbeider under alminnelige konkurranseforhold. Når notarius opererer uavhengig av domstolene, vil man ikke få den uheldige situasjon at samme domstol som har bekreftet at en testator er ved "sans og samling", senere eventuelt skal behandle en tvist om testators habilitet. Det forhold at samme domstol som har bekreftet testators testasjonsevne, senere som dømmende organ skal avgjøre samme spørsmål, og herunder vurdere en kollegas vitneforklaring, må anses betenkelig. Man ville kunne komme i den situasjon at tvisten må overføres til annen domstol, med det merarbeidet det representerer.

Utvalget viser også til at Danmark har ordningen med notartestamenter. Av "Nordisk arverett", Peter Lødrup, fremgår at man i Danmark regner med at hele 95 % av alle testamenter er notartestamenter. I Danmark hører notarius publicus som i Norge, inn under domstolen (byretten), og testator må møte på et dommerkontor for å få bekreftet at vedkommende var testasjonsfør ved opprettelsen av testamentet.

Ettersom notartestamentsordningen er såvidt populær i Danmark, er det nærliggende å tenke seg at mange i Norge også vil foretrekke dette. I denne sammenheng er det imidlertid sentralt å merke seg den forskjell at det i Danmark ikke er mulig å få oppbevart vitnetestamenter ved domstolen og testamentet blir da heller ikke ført inn i det sentrale testamentregisteret. Oppbevaring, registrering og fremleggelse av testamentet ved testators død, er således en ordning forbeholdt notartestamentene. Dette må antas å være en ikke uvesentlig årsak til at notartestamenter er så vidt utbredt i Danmark sammenlignet med vitnetestamenter. I Norge er oppbevaring og registrering et tilbud ved vitnetestamentene, som på samme måte kan sikre at testamentet blir lagt frem ved testators død. I dag har man riktignok regelen i arveloven § 68, 3. ledd, hvorav følger at retten ikke kommer i ansvar dersom et testament som er levert til oppbevaring ikke blir lagt frem ved testators død. Skiftelovutvalget har imidlertid foreslått endringer på dette punkt, ved å foreslå erstatningsansvar for staten hvis noen lider tap fordi et testament som er levert til oppbevaring, ikke blir lagt frem etter testators død. Forutsetningen for slikt ansvar er etter det foreslåtte at den som lider tap ikke selv er å bebreide. Det er også et vilkår for ansvar at det er gjort feil ved registreringen, slik at testamentet ikke kan gjenfinnes. Videre utløser det ansvar dersom retten unnlater å legge frem et testament som den vet eller burde vite er levert til oppbevaring. Dette er et forslag som også Arvelovutvalget slutter seg til.

I utredningen er det ikke opplyst noe nærmere om hvordan notartestamentsordningen fungerer i Danmark, eventuelt om det for danske domstoler er utfordringer forbundet med ordningen. Ettersom erfaringene i Danmark klart vil ha verdi for vurderingen av en tilsvarende ordning i Norge, har vi rettet en henvendelse til København byrett med konkrete spørsmål. I sin tilbakemelding viser København byrett i utgangspunktet til at de har gode erfaringer med notartestamenter. Til tross for dette utgangspunktet mener vi byrettens tilbakemelding på de enkelte spørsmål, viser at ordningen ikke er uproblematisk. Blant annet viser byretten til at det kan være en utfordring for notaren å vurdere om testator er i stand til fornuftsmessig å opprette testamentet. I de tilfeller hvor det er tvilsomt om testator er i stand til å opprette testament, opplyses det at noen notarer går langt for å være behjelpelig med å få testamentet opprettet. Enkelte notarer vil da gi påtegning om at han/hun har vært i tvil om testasjonsevnen. Andre notarer opplyses å ha den holdning at de i grensetilfellene avstår fra å medvirke til testamentsopprettelsen, blant annet fordi en påtegning hvor notaren uttrykker tvil, bare vil utsette problemet, og senere eventuelt bli til en tvist om testamentets gyldighet. Den ulike praksis som her synes å råde notarene imellom, viser at man står overfor vanskelige avveininger.

Av København byretts tilbakemelding synes det også som det varierer fra notar til notar, i hvilken grad det veiledes om testamentets innhold. Som foran nevnt er vi skeptiske til veiledning om det innholdsmessige, fordi det lett kan tas til inntekt for at retten da også har garantert for at testamentet ikke har innholdsmangler.

Det fremgår for øvrig av byrettens redegjørelse at det kan oppstå habilitetsproblematikk dersom det ved testators død blir tvist om testators testasjonsevne. Dette medfører at tvisten må overføres til en annen domstol enn den som har notarialbekreftet testamentet.

Avslutningsvis bemerkes at ingen av de øvrige nordiske land har ordningen med notartestamenter. For øvrig er Oslo byfogdembete enig med Peter Lødrup når han i "Nordisk arverett", side 272, uttaler følgende: *"I de øvrige nordiske land virker det fremmed at en offentlig myndighet skal medvirke ved en rent privatrettslig handling."*

En eventuell innføring av notartestamenter, vil kunne føre til merarbeid for domstolene. Det er ikke gitt at merbelastningen fullt ut vil bli dekket inn ved gebyrer.

8.3.5 Formkravene ved nødtestament

Oslo byfogdembete slutter seg til utvalget når det ikke foreslås å oppheve formkravene til nødtestamenter. Vi er også enige i endringen av lovteksten ("for testator"), slik at det klarere fremgår at det skal foretas en subjektiv vurdering av om det er mulig å få tak i vitner.

8.3.6 Bør det innføres særlige formkrav for inventarlister?

Utvalget har vurdert innføring av mer lempelige formregler for såkalte inventarlister, men konkluderer med ikke å foreslå endringer.

Oslo byfogdembete ser at det er hensyn som taler for forenklete regler for opprettelsen av slike inventarlister. Vår erfaring er at lister over innbo og løsøre uten to vitneunderskrifter,

slik loven krever for gyldighet, ofte forekommer i praksis. Likevel antas det å være relativt sjelden at gyldigheten av slike inventarlistene blir bestridt. Dette kan skyldes at arvingene ønsker å respektere det de oppfatter er testators ønske, selv om de er kjent med at lovens formkrav ikke er oppfylt. Unnlatt bestridelse kan imidlertid like gjerne skyldes at folk i sin alminnelighet tror at inventarlistene er gyldige, en villfarelse som er lite heldig. Å lette på formkravene vil kunne bringe samsvar mellom "liv og lære".

Oslo byfogdembete har likevel kommet til at utvalgets standpunkt har de beste grunner for seg. Det kan lett tenkes å oppstå avgrensingsproblemer med hensyn til hva som skal regnes som "inventar" og eventuelt "personlige effekter", hvilket kan gi grobunn for flere tvister. Videre vil det kunne bli forvirrende og tungvint for folk å måtte forholde seg til to sett av formregler.

8.3.7 Bør det gjøres endringer i habilitetskravene til vitner?

Retten slutter seg til utvalgets vurderinger og konklusjon når det gjelder dette punkt.

Kapittel 9 Arvepakt

Oslo byfogdembetes erfaring er at arvepakter benyttes i svært begrenset grad, hvilket synliggjør at det ikke er et nevneverdig behov for ordningen. For de få tilfeller der det kunne være hensiktsmessig med arvepakt, vil det ofte være mulig å sikre seg på annen måte. Vi har også erfart i de få tilfellene vi møter på arvepakter, at det ikke sjelden dukker opp uheldige sider. Som også påpekt av mindretallet, kan det blant annet oppstå tvil om det er opprettet en arvepakt eller et vanlig gjenkallelig testament.

Etter vår oppfatning kan arvepakt være et uheldig instrument både for arvelater og den som begunstiges ved den. Det er betenkelig at arvelaters testasjonskompetanse bindes for all fremtid. Samtidig er det betenkelig at arvingen gis en falsk trygghet med hensyn til fremtidig arv, ettersom arvingen for eksempel ikke er sikret mot testators livsdisposisjoner eller mot konsekvensene hvis testator inngår ekteskap/samboerskap, og/eller får livsarvinger.

Oslo byfogdembete slutter seg på dette grunnlag til utvalgets mindretall som går inn for at reglene om arvepakt ikke videreføres.

Kapittel 10 Ugyldige testamentariske disposisjoner

10.1 Ugyldighet på grunn av formfeil

Utvalget går ikke inn for å gjøre endringer i utgangspunktet om at formmangler skal medføre total ugyldighet. Vi slutter oss til dette. De rent språklige justeringene som utvalget foreslår synes hensiktsmessige.

10.2 Ugyldighet på grunn av testators sinnstilstand

Utvalget foreslår at arveloven § 62 videreføres, men med visse endringer. Ordlyden er endret slik at ugyldighet inntreffer når testator på testasjonstidspunktet faller inn under en av de oppregnede mentale tilstandene, og tilstanden medfører at testator manglet evnen til å disponere over sine eiendeler. Dette i motsetning til dagens ordlyd hvor testasjonen blir ugyldig dersom testator var i en av de oppregnede mentale tilstander, "*med mindre det er usannsynlig at sinnstoda hans har hatt innverknad på innholdet i disposisjonen*".

Slik vi forstår utvalget, ønsker man ved endringen å stramme inn dagens rettstilstand, slik at det i mindre grad kan legges vekt på hvorvidt den mentalt svekkedes testasjon fremstår som fornuftig. Videre synes man å ha et ønske om å begrense betydningen av såkalte reproduktive disposisjoner. For utvalget er det avgjørende hvorvidt testator på grunn av de tilstander som er oppregnet i bestemmelsen, er ute av stand til å vurdere de forskjellige alternativene han eller hun kan velge mellom, når det gjelder innholdet i et testament.

Oslo byfogdembete er noe i tvil om denne innskjerpingen er heldig. Endringen betyr at testasjoner fra en person som faller inn under diagnosen dement, trinn 1-4, er ugyldige dersom vedkommende på grunn av den demente tilstanden vurderes til å ha "manglet evnen til å disponere over sine eiendeler", selv om disposisjonen i seg selv fremstår som aldri så fornuftig, og uansett om testator også i åndsfrisk tilstand utad har vært klar og konsistent på hvem som skal arve ham/henne.

Som utvalget selv viser til, har man i rettspraksis gått langt i å godta de rimelige og fornuftige disposisjoner samt disposisjoner som har sitt grunnlag i reproduktiv åndsvirksomhet. Etter vår oppfatning gir denne rettspraksis uttrykk for en langt på vei innarbeidet rettsoppfatning, noe som bør tillegges vekt ved vurderingen av hvorvidt det er riktig å foreta en innskjerping.

Oslo byfogdembete mener videre at det vil kunne være en fare for at man, for å unngå konkret urimelige resultater, i praksis vil legge terskelen for demens høyere enn det som det er medisinsk dekning for, alternativt at man i større grad enn reelt, unnlater å betegne testator som "ute av stand til å disponere over sine eiendeler".

Utvalget har foreslått en egen bestemmelse for ugyldighet ved "langt fremskreden demens" i lovutkastets § 36 (2). Oslo byfogdembete kan ikke se at det er behov for særskilt å regulere dette. En testasjon gjort av en person i en tilstand av langt fremskreden demens, vil utvilsomt ha manglet evnen til å disponere over sine eiendeler i henhold til § 36 (1).

10.3 Ugyldighet på grunn av utnyttelse av testator

Oslo byfogdembete er enig med utvalget når det går inn for å videreføre arveloven § 63.

10.4 Ugyldighet på grunn av testamentets innhold

Oslo byfogdembete slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre bestemmelsen i arveloven § 64. Når det gjelder det ulovfestede prinsipp om ugyldighet for testamentar i strid med lov eller ærbarhet, er vi også enige i at dette ikke lovfestes av hensyn til rettsutviklingen av EMK.

Kapittel 11 Tilbakekall og endring av testament

Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at tilbakekall og endring av testamenter fortsatt skal skje gjennom anvendelse av de samme formkrav som for opprettelse av testament.

Utvalget har vært i tvil om i hvilken utstrekning man fortsatt bør tillate ødeleggelse og overstrykning som alternative former for tilbakekall. Flertallet går imidlertid inn for en moderat innstramming gjennom å fjerne muligheten til å tilbakekalle testament ved overstrykning. Selv om det er visse likhetstrekk mellom ødeleggelse og overstrykning, mener Oslo byfogdembete i likhet med flertallet, at man ikke bør avskaffe adgangen til tilbakekall ved ødeleggelse. Det antas at overstrykning skaper langt flere problemer enn en total ødeleggelse av testamentet.

Kapittel 12 Tolkning av testamenter

Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at utgangspunktet om subjektiv tolkning av testamenter bør opprettholdes, og at arveloven § 65 således videreføres. Likeledes slutter vi oss til videreføringen av presumsjonsreglene i § 66, men slik at begrensningen med hensyn til slektsarving i nr. 2 utgår, slik utvalget foreslår.

Utvalget går inn for en endring av § 66 nr. 3, ved at det foreslås at det avgjørende tidspunkt for tap av testasjonsrett for ektefeller skal være faktisk samlivsbrudd, og ikke som ved tap av legalarveretten, innsending av separasjonsbegjæring. Oslo byfogdembete er ikke enig i denne endringen, og mener det er hensiktsmessig at ektefeller kan forholde seg til ett og samme skjæringstidspunkt både for tap av legalarv og tap av testamentsarv. Hensynet til en såkalt samlivsnøytral tolkningsregel, må etter vårt syn vike. Det forhold at man ved samboerbrudd ikke har et formelt definert skjæringstidspunkt, kan ikke begrunne disharmoni i reglene for ektefeller.

Vi viser for øvrig til kapittel 3, pkt. 3.4.6, hvor vi foreslår at tidspunktet for tap av ektefellens legalarverett knyttes til det klart definerte tidspunkt da separasjonsbevillingen innkom Fylkesmannen/stevningen innkom retten fremfor innsendelsestidspunktet. Tilsvarende må da legges til grunn ved tap av testamentsarv.

Kapittel 13 Felles testamenter og gjensidige testamenter

Utvalget er av den oppfatning at det ikke er behov for en egen hjemmel for å opprette felles testamenter og gjensidige testamenter. Utvalget mener imidlertid at det fortsatt er behov for særlige regler om slike testamenter, og at disse innledes med en definisjon av begrepene. Oslo byfogdembete er enig i dette.

Utvalgets flertall foreslår å videreføre regelen om at den ene testators tilbakekall kun er gyldig hvis den andre har fått kunnskap om dette før den som tilbakekaller dør. Vi slutter oss til dette.

Skiftelovutvalget foreslo at tilbakekall fra den ene av testatorene skulle medføre at også den andre testasjonen falt bort. Arvelovutvalget deler ikke dette synspunkt. Oslo byfogdembete slutter seg til Arvelovutvalget på dette punkt, og viser til at reglene om varsling og reglene om bristende forutsetninger er tilstrekkelige til å ivareta de nødvendige hensyn.

Når det gjelder lengstlevendes adgang til å endre eller tilbakekalle testamentet etter at han/hun har benyttet det til å overta arven etter førsteavdøde, er det dissens i utvalget. Flertallet går i hovedsak inn for å videreføre dagens regel. Mindretallet og Skiftelovutvalget går inn for at lengstlevende også kan endre for andre enn etter dagens ordning, dersom det ligger innenfor eget særreie eller egen andel av felleseiet.

Oslo byfogdembete slutter seg til mindretallet og Skiftelovutvalgets standpunkt. Et gjensidig/felles testament bør ikke kunne binde lengstlevendes testasjonskompetanse for midler som ikke er arvet i kraft av testamentet. Lengstlevende bør ikke ha en snevrere testasjonskompetanse hvor arven overtas etter et gjensidig/felles testament enn ellers.

Vi viser til våre innsigelser mot arvepakter under kapittel 9. Dagens regel, som er foreslått videreført av flertallet, vil etter vårt syn kunne virke som en felle for gjenlevende. Vår erfaring tilsier at det er få som kjenner til den ugjenkallelige virkning av det gjensidige/felles testamentet. Arvelovutvalget viser til at det *"neppe (kan) komme som noen overraskelse at man er bundet av det man har avtalt med andre, selv om man har brukt testamentsform når man har avtalt det"*. På bakgrunn av vår kontakt med gjenlevende testatorer før overtakelse, er det vårt klare inntrykk at de fleste av disse ikke har forstått at de har inngått en avtale, og de har heller ikke hatt til hensikt å inngå slik avtale. Det kan synes som om mange ikke har noe bevisst forhold til avhengigheten mellom primærbestemmelsen og sekundærbestemmelsene. Ektefellenes primære ønske synes å være å tilgodese og sikre hverandre uten vilkår. Hvor testatorene er enige om hvem som skal arve alt etter lengstlevendes død, er det naturlig å ta dette inn i det samme dokumentet, uten at dette for mange er ment som en forutsetning for gjensidig å kunne arve hverandre.

Når det gjelder hensynet til førsteavdødes arvinger, kan deres forventning om arv ikke strekke seg lenger enn å ta arv etter førsteavdøde.

Vi bemerker at for ektefeller/samboere vil foranstående argumenter ha enda større tyngde enn tidligere, i og med Arvelovutvalgets forslag om utvidet legalarverett for ektefeller/samboere uten livsarvinger.

Oslo byfogdembete er enig med Arvelovutvalget i at det fortsatt er behov for supplerende tolkningsbestemmelser for gjensidige og felles testamenter. Utvalget har tatt utgangspunkt i dagens § 67, men det er gjort enkelte endringer. Vi slutter oss til det foreslåtte, herunder at skifteplikten i § 67 nr. 2, andre punktum ikke videreføres.

Med utvalgets forslag til utvidet legalarverett for barnløse ektefeller/samboere, vil ektefelle/samboer være enearving. Hvor slike ektefeller/samboere testamenterer til fordel for hverandre, oppnås derfor ikke mer enn lovens normalordning. Der hvor det gjensidige testamentet, i tillegg til gjensidig arverett ektefellene/samboerne imellom, inneholder sekundærbestemmelser, oppstår enkelte problemstillinger det er behov for en nærmere avklaring på. Det er først og fremst nødvendig med klarhet slik at brukerne vet hva de har å forholde seg til, men også for tingrettene som skal informere lengstlevende ektefelle/samboer med hensyn til skifteform, er det viktig at man kjenner konsekvensene av den informasjon som gis.

Et sentralt spørsmål i denne sammenheng er hvilke konsekvenser det skal få dersom lengstlevende i stedet for å overta i henhold til det gjensidige testamentet, ønsker å overta som enearving i henhold til lovens normalordning. Dette kommer på spissen hvor sekundærttestasjonen går ut på annet enn en likedeling mellom de to slektene. Med unntak for de tilfeller hvor boet ikke er større enn minstearven, taler mye for at lengstlevende ikke har en valgtrett som innebærer at han/hun, (utover det som følger av de alminnelige reglene om endring og tilbakekall), kan velge å se bort fra at det foreligger en testamentarisk disposisjon fra førsteavdøde. Gode grunner tilsier at førsteavdødes sekundærttestasjon må respekteres. Det kan trekkes en parallell til situasjonen hvor førsteavdøde har opprettet et eget testament, hvor han/hun har innsatt ektefellen/samboeren som primærarving, men samtidig har innsatt sekundærarvinger. Dersom det legges til grunn at lengstlevende må respektere førsteavdødes sekundærdisposisjon i det gjensidige testamentet, må tilsvarende gjelde både hvor lengstlevende overtar i henhold til testamentet, men ønsker å skifte i levende live, samt der det først skiftes ved lengstlevendes død.

Særlige problemer kan oppstå i forhold til hvilke overgangsbestemmelser som skal fastsettes.

Kapittel 14 Registrering av testamenter

Deponering av testamenter

Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at ordningen med oppbevaring av testamenter i domstolene bør opprettholdes. Vår erfaring er at dagens ordning fungerer svært bra. I likhet med Arvelovutvalget slutter vi oss til Skiftelovutvalgets forslag og begrunnelse.

Både Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget går inn for at det kun er originaltestamentet som kan innleveres til oppbevaring, noe vi er enige i. Vi er i denne sammenheng av den oppfatning at man bør respektere et ønske fra testator om å oppbevare testamentet i lukket konvolutt. Vi foreslår at testator i slike tilfeller må møte personlig og fremvise testamentet for en ansatt i tingretten, som tar i mot testamentet. Testator legger deretter testamentet i en lukket konvolutt i den ansattes påsyn før innlevering. Dette vil også hindre at andre dokumenter enn testamenter innleveres til oppbevaring. Den skisserte fremgangsmåten kan mest hensiktsmessig reguleres ved forskrift. Vi viser til Skiftelovutvalgets forslag om at det gis en hjemmel til ved forskrift å kunne regulere ulike forhold ved eventuelle behov.

Arvelovutvalget foreslår som Skiftelovutvalget at et testament kan innleveres ved enhver tingrett, uavhengig av hvor testator bor. Som i vår høringsuttalelse til ny skiftelov, bemerkes at vi er i tvil om forslaget dekker et reelt behov, men har for øvrig ingen innvendinger til en slik ordning. Som Skiftelovutvalget påpeker, må det imidlertid være et krav om at testator er bosatt i Norge.

Når det gjelder utlevering av testament, er vi enige i at hovedregelen bør være at testator personlig møter og kvitterer for mottakelsen. Som foreslått bør møte ved fullmektig kunne godtas i særlige tilfeller og på særlige vilkår.

Vi ser også de hensyn som taler for at testator kan henvende seg til enhver tingrett for utlevering, selv om dette kan skape merarbeid for retten.

Oslo byfogdembete bemerker for øvrig at vi i likhet med både Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget, er av den klare oppfatning at det ikke bør foreslås regler om at domstolene skal utføre kontroll av formkrav eller innhold i de testamenter som innleveres for registrering.

Innsynsrett

Arvelovutvalget går som Skiftelovutvalget inn for å videreføre dagens regel om at retten uten opphold skal varsle testamentsarvinger og legatarer om arvefallet og om at de er tilgodesett i testamentet. Videre mener utvalgene at slektsarvinger som ikke er tilgodesett i testamentet, må kunne kreve innsyn, slik at de kan vurdere om testamentets gyldighet skal bestrides. Oslo byfogdembete slutter seg til dette.

Arvelovutvalget går i motsetning til Skiftelovutvalget inn for at sekundærarvinger i et gjensidig eller felles testamentet, må ha krav på innsyn i testamenter "*som oppbevares*". Videre mener Arvelovutvalget at sekundærarvinger som er innsatt i testamentet bør varsles om dette ved behandlingen av den første testatorens dødsfallssak.

Oslo byfogdembete er ikke enig med Arvelovutvalget på dette punkt. Det bemerkes for det første at det er noe uklart om man har ment at innsynsretten skal gjøres avhengig av om testamentet er eller har vært til oppbevaring, jf. "*som oppbevares*". Hvis det er tilsiktet, blir det et spørsmål om man har ment at innsynsretten skal gjelde både før og etter den første testatorens død.

Utgangspunktet bør være at innsynsrett i personlige forhold kun bør gis til personer som har rettslig interesse. I den forbindelse bemerkes at det ikke alltid er slik at sekundærarvingene har rettslig interesse i testamentets innhold før begge testatorene er døde. Hvis gjenlevende testator i henhold til testamentet har full disposisjonsrett i levende live og ved død, har sekundærarvingene heller ikke nødvendigvis rettslig interesse etter at lengstlevende er død. Et annet forhold som også bør avklares i denne sammenheng, er spørsmålet om innsynsrett for avdød testators legalarvinger.

Vi støtter forslaget som innebærer at dagens praksis for Fylkesmannens innsynsrett lovfestes.

Erstatningsansvar

Oslo byfogdembete slutter seg til Arvelovutvalgets og Skiftelovutvalgets synspunkter på erstatningsansvaret. Vi er enig med Arvelovutvalget i at et slikt ansvar står sterkere i dag etter at oppbevaringen er gebyrbelagt.

Testamentene registreres i saksbehandlingssystemet Lovisa. For at et testament skal bli funnet av systemet ved registrering av testators dødsfall, er man avhengig av sikker identifisering av testator. Til dette formålet brukes fødselsnummer. For å unngå uklarhet om erstatningsansvaret, bør det være et krav om å oppgi fødselsnummer ved innlevering av testament til oppbevaring.

Kapittel 15 Bortkommet testament

Arveloven § 69 angir at selv om et testament ikke kan finnes ved testators død, skal det likevel gjelde når innholdet kan bringes på det rene, med mindre man må gå ut fra at testamentet er tilbakekalt eller at det har vært ugyldig.

Utvalget foreslår at bestemmelsen videreføres, dog således at det lettes noe på bevisregelen for dem som hevder at et bortkommet testament er tilbakekalt, jf. endring av ordlyden til *"..kan antas at det er tilbakekalt"*. Oslo byfogdembete slutter seg til dette.

Kapittel 16 Livsarvingenes pliktdel

16.5.1 Bør livsarvingene fortsatt beskyttes gjennom pliktdelsregler?

Utvalget har vurdert og kommet til at livsarvingene fortsatt bør beskyttes gjennom pliktdelsregler. Oslo byfogdembete slutter seg til dette. De økonomiske forholdene i samfunnet har riktignok endret seg, men endringene er ikke entydige med hensyn til hvilke konsekvenser dette bør få for pliktdelsreglene. Som påpekt av utvalget, er imidlertid barns arv ikke bare et økonomisk spørsmål for mottaker, men også et spørsmål om tilhørighet og tilknytting. Pliktdelsarven er dessuten meget vel innarbeidet og anses av mange som et sentralt fundament i norsk arverett.

16.5.2 Pliktdelens omfang

Utvalget foreslår å redusere pliktdelen til 1/2 samt at den skal beregnes av livsarvingenes arvelodd og ikke av dødsboet som i dag, jf. utkastets § 49 (1) første punktum. Begrepet "arvelodd" kan med fordel defineres i lovteksten, slik at det fremgår at arveloddens størrelse avhenger av om avdøde etterlater seg gjenlevende ektefelle/arveberettiget samboer, eller ikke.

Hvilket omfang pliktdelen skal ha, er i utgangspunktet et politisk spørsmål. Der det er gjenlevende ektefelle/gjenlevende samboer, innebærer utvalgets forslag en betydelig beskjæring av livsarvingenes pliktdel, sammenlignet med dagens ordning. Når avdøde etterlater seg ektefelle, skal det som i dag først foretas et skifte med gjenlevende ektefelle. Dødsboet omfatter det som etter dette utlegges til avdøde. Etter dagens bestemmelser er

barnas pliktdelsarv $\frac{2}{3}$ av dette. Utvalgets forslag innebærer at dersom avdøde ikke har opprettet testament, arver barna til sammen $\frac{1}{2}$, men ved testament kan arven reduseres til $\frac{1}{4}$ av dødsboet.

Ved testament kan det følgelig bestemmes at den samlede arven til særkullsbarn og eventuelle fellesbarn blir 25 % mot dagens 67 %. Tilsvarende kan arven til gjenlevende ektefelle/arveberettiget samboer ved testament økes til 75 %. Ved lengstlevendes død, er arven fra førstavdøde en del av dette dødsboet, og arves derfor bare av lengstlevendes arvinger. Endringen gjør derfor særlig inngrep i arveretten til førstavdødes særkullsbarn.

Dersom man ønsker å styrke gjenlevendes arverettslige stilling slik foreslått av utvalget, har det som konsekvens at det må foretas reduksjon av livsarvingens pliktdel, dersom det skal være noe igjen som arvelater kan råde fritt over ved testament. Dersom pliktdelen settes til $\frac{1}{2}$ som foreslått, men som i dag beregnes av dødsboet, ville det innebære at en eventuell testasjon alltid ville gripe inn i gjenlevende ektefelle/arveberettiget samboers legalarverett.

Forslaget samsvarer med rettstilstanden i Sverige og Finland. Oslo byfogdembete er likevel i tvil om reduksjonen i livsarvingens pliktdel bør være så omfattende som foreslått. Den nærmere vurderingen av dette, må sees i lys av det endelige forslaget vedrørende gjenlevende ektefelle/samboers arverettslige stilling og forslaget om at pliktdelsarven begrenses til maksimalt 40 G. I vurderingen bør det blant annet sees hen til at arv fra foreldre/besteforeldre kan være avgjørende for barnas/barnebarnas mulighet til å komme seg inn på dagens boligmarked.

I dag kan pliktdelsarven begrenses til en million kroner til hvert av avdødes barn. Utvalget foreslår at beløpet knyttes til folketrygdens grunnbeløp. Oslo byfogdembete slutter seg til dette. Dette gir en dynamisk regel som også er entydig og forutsigbar.

Utvalget foreslår videre at grensen settes til 40 G. Dette er en betydelig beløpsøkning sammenlignet med dagens bestemmelse. Det er lagt vekt på at beløpet ikke har vært endret siden 1985 og at bestemmelsen i første rekke var ment å være aktuell i boer med store formuer.

Dagens beløpsgrense er godt innarbeidet i allmennhetens bevissthet og benyttes i mange testamenter, også i boer der formuen ikke er betydelig. Årsaken er mangeartet. Enkelte ønsker å styrke gjenlevende ektefelles stilling, mens andre tilgodeser organisasjoner. Formålet kan også være å fastsette en ulik fordeling livsarvingene i mellom. Dette gjelder også hvor avdøde og gjenlevende kun har fellesbarn. Dette innebærer ikke nødvendigvis at foreldrene vil foreta en forfordeling av barna. Det kan eksempelvis synes som om beløpsgrensen også benyttes som et alternativ til avkortning ved at det i testamentet vises til at vedkommende tidligere har mottatt gaver fra foreldrene uten at søsken har mottatt tilsvarende.

Oslo byfogdembete mener det er grunn til å foreta en nærmere vurdering av hvor mange G maksimalbeløpet bør utgjøre.

16.5.3 Disposisjoner over enkeltgjenstander

Utvalget foreslår en videreføring av dagens bestemmelse om at arvelater bare kan råde over pliktdelsarv hvis det foreligger særskilt hjemmel for det, jf. utkastets § 49 (2). Oslo byfogdembete er enig i dette.

I dag er det lagt til grunn at en slik "særskilt hjemmel" vil foreligge dersom livsarvingene samtykker. Det er positivt at dette alternativet foreslås inntatt i lovbestemmelsen.

Videre foreslår utvalget en særskilt hjemmel i utkastets § 50 hvor arvelater kan bestemme at pliktdelsarven kan gjøres opp i kontanter. Oslo byfogdembete slutter seg til dette. Bestemmelsen vil avhjelpe de problemer som vi i dag ser oppstår, hvor verdien av enkeltaktiva, typisk bolig og hytte, kommer i konflikt med pliktdelsarven. Dette sikrer at denne eiendelen kan beholdes i familien samtidig som øvrige arvinger mottar arv, men da i form av kontanter.

16.5.4 Forlodsrett for barn

Utvalget foreslår å oppheve dagens § 36 første ledd om forlodsrett for mindreårige barn. Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at denne bestemmelsen har liten praktisk betydning og støtter forslaget om at den ikke videreføres i ny lov.

Utvalget foreslår videre å oppheve dagens § 36 andre ledd. Det kan fortsatt fremsettes krav på grunnlag av alminnelig vederlags-, berikelses- eller restitusjonskrav. Oslo byfogdembete slutter seg til dette. Bestemmelsen benyttes i liten grad.

16.5.5 Bestemmelser om formuesordningen for pliktdelsarv

Utvalget foreslår å videreføre adgangen til å opprette testament hvor det fastsettes at pliktdelsarven skal være livsarvingens særøie, jf. utkastets § 51. Oslo byfogdembete er enig i dette. Som påpekt av utvalget, må det i den forbindelse også aksepteres at det fastsettes at arven skal være særøie i live og felleøie ved død, eller at livsarvingens ektefelle skal kunne sitte i uskifte med disse midlene. Slike bestemmelser antas å være aktuelle i en del tilfeller, men er sjelden medtatt i testamentet. For å øke bevisstheten om hva som kan reguleres, bør det vurderes å lovfeste også dette.

Oslo byfogdembete er enig med utvalget i at testator ikke kan bestemme at pliktdelsarven ikke skal kunne skjevdeles.

16.5.6 Båndleggelse av pliktdelsarv

Utvalget foreslår å oppheve dagens § 32 om båndleggelse av pliktdelsarv. Oslo byfogdembete er ikke enig i dette.

Som påpekt av utvalget, er det kommet ny vergemålslov med mulighet for mer fleksible og individuelle tilpasninger. Oslo byfogdembete mener likevel at det er enkelte grupper som fortsatt vil ha behov for beskyttelse mot selv å kunne disponere over arven. Det vises til at hovedregelen er at vedkommende må samtykke i opprettelsen av vergemålet, jf.

vergemålsloven § 20 annet ledd. Det er ikke gitt at alle vil gi slikt samtykke. Selv om arvingen er under vergemål, kan dessuten den rettslige handleevnen være i behold slik at vedkommende kan råde over midlene, herunder kalle tilbake en disposisjon som er foretatt av vergen, jf. vergemålsloven § 21. Båndleggelse kan derfor etter vår mening fortsatt være aktuelt.

For øvrig ville det være en fordel om reglene om båndleggelse av pliktdelsarv i større grad samordnes med bestemmelsene i dekningsloven kapittel 3 som regulerer båndleggelse i de tilfellene arven ikke er pliktdelsarv.

Kapittel 17 Vilkår for å ta arv og utsatt arvefall

Oslo byfogdembete slutter seg til utvalgets forslag om en uttrykkelig bestemmelse om tidspunktet for arvefall. Dette vil være nyttig informasjon til brukerne.

Vi er videre enige i at utgangspunktet for å ta arv fortsatt bør være at man er født eller unnfanget ved arvelaters død. Å knytte arveretten opp mot levedyktighet frarådes, og vi viser til utvalgets begrunnelse.

Når det gjelder spørsmålet om en utvidelse, slik at man også fanger opp særtilfeller knyttet til inseminasjon, eggdonasjon, surrogati mv, er vi enige med utvalget. Så lenge denne type befruktning ikke aksepteres i Norge, bør det heller ikke fastsettes arverettslige regler som bygger på at slik befruktning finner sted. Dersom det skjer endringer i regelverket på dette området, må imidlertid arverettsreglene vurderes endret.

Utvalget foreslår at arveloven § 71 andre ledd om utsatt arvefall på visse vilkår, oppheves. Vi mener det i enkelte tilfeller kan foreligge behov for å testamentere til noen som ennå ikke er født eller unnfanget, men ser samtidig at de praktiske utfordringene veier så vidt tungt at vi ikke anbefaler en videreføring av regelen.

Som utvalget peker på, vil det være mulig i testament å bestemme at arven skal gå videre i flere ledd forutsatt at både primærarving og sekundærarving er født eller unnfanget ved arvelaters død. Det vil imidlertid ikke uten videre være klart for brukerne at det foreligger en slik adgang. Etter vår oppfatning vil det være en fordel om dette på en eller annen måte kunne fremgå direkte av loven.

Kapittel 18 Samtidige dødsfall og ukjent dødsrekkefølge

Arvelovutvalget går inn for å videreføre utgangspunktet i arveloven § 72, hvor det bestemmes at hvis en arving dør uten at man vet om han/hun har overlevd arvelater, skal arvingen anses for ikke å ha overlevd arvelater. Arvelovutvalget går videre, i likhet med Skiftelovutvalget, inn for særskilt å regulere de tilfeller der arvelater og arving dør som følge av samme begivenhet og det er tidsmessig nærhet mellom dødsfallene. Selv om det i disse tilfellene ved hjelp av dagens avanserte teknologi kan konstateres at den ene døde før den annen, skal det legges til grunn at arvingen ikke har overlevd arvelater.

Oslo byfogdembete slutter seg fullt ut til utvalgets forslag. Ved den foreslåtte endring unngår man den urimelighet som kan oppstå ved at arvegangen ved "samtidighetstilfellene" avgjøres på bakgrunn av tilfeldigheter med hensyn til dødsrekkefølgen, en virkning som blir særlig uttalt nå som dødsfallstidspunktet kan fastslås med stor nøyaktighet. Man unngår videre at rettsanvender for å styre klar av et urimelig resultat i den konkrete sak, krever en så høy grad av sikkerhet om dødsrekkefølgen at beviskravet, selv med dagens teknologi, vil være tilnærmet umulig å innfri.

Arvelovutvalgets forslag til ordlyd innebærer skjønnsutøvelse med hensyn til hva det vil si at de to "dør straks etter hverandre" som følge av "samme hendelse". Det bør i lovbestemmelsens forarbeider angis retningslinjer for dette skjønnet. Det vises i denne sammenheng til at Skiftelovutvalgets synspunkter inntatt i arvelovutredningen på side 156, annen spalte.

Kapittel 19 Avtaler om arv

19.3.3. og 19.3.4. Arvingenes rådighet over fremtidig og falt arv

Når det gjelder hovedprinsippet om forbudet mot å disponere over fremtidig arv, viderefører utvalget i det vesentligste tidligere lovfestet og ulovfestet rett. Oslo byfogdembete slutter seg til dette. Vi finner det videre positivt at det i lovteksten gjøres enkelte presiseringer, blant annet at arvingene før arvefallet ikke kan avtale gjenstandsfordelingen ved det fremtidige skiftet, med mindre arvelater samtykker, jf. utkastets § 65 (2). Vi påpeker imidlertid at det ikke i lovbestemmelsen er inntatt en presisering om at betingede salgavtaler med tredjepersoner, om gjenstander arvingen måtte komme til å arve, ikke tillates, heller ikke med arvelaters samtykke. Ettersom dette nok representerer en endring av en etablert rettstilstand, bør endringen etter vår mening fremgå klart av loven.

Vi er enige med utvalget i at det er grunn til å nedfelle i loven den adgang en arving har til å råde over falt arv, og at det samtidig presiseres at rettighetene som loddeier ikke kan overføres på annen måte enn ved avkall på arven.

Oslo byfogdembete mener utvalget har ryddet opp i og systematisert en til dels uoversiktlig materie. Vi er imidlertid noe i tvil om totalen er fullt ut forståelig for den alminnelige bruker. Man bør derfor muligens søke å ytterligere forenkle fremstillingen av reglene.

19.3.5. Avkall på fremtidig arv og falt arv

Utvalget foreslår en felles bestemmelse for avkall på fremtidig arv og avslag på falt arv. Videre går utvalget inn for å forenkle begrepsbruken ved å ha ett felles begrep. Vi slutter oss til dette. En regel og ett felles begrep, er etter vårt syn formålstjenlig.

Utvalget har hatt som mål å samordne reglene for rettsvirkningene av at en arving frafaller sin rett til arv henholdsvis før og etter arvefallet. Vi mener en slik samordning er påkrevet og at man har løst de ulike forhold på en hensiktsmessig måte ved den foreslåtte § 66. Vi finner det

uproblematisk at den nåværende regel i § 74 annet ledd, annet punktum, om at arving som ikke har livsarving kan gi avslag til fordel for en særskilt medarving, utgår.

Når det gjelder hvem avkallet skal gis overfor, er vi enige i forslaget om at avkall på fremtidig arv gis overfor arvelater og at avkall på falt arv gis overfor den eller de som representerer dødsboet. Vi tillegger at ved offentlig skifte bør avkallet gis overfor bobestyrer.

19.3.6. Avkorting og arveforskuddsavtaler

Etter gjeldende rett har livsarvinger ikke noen selvstendig rett til å kreve avkorting uavhengig av givers vilje, dvs. det skjer ingen automatisk avkorting, uavhengig av arvelaters påbud eller ønsker. Bare dersom arvelater har påbudt det, eller hvis det kan sannsynliggjøres at avkortning vil være i samsvar med arvelaters forutsetninger for gaven, kan avkorting skje.

Skiftelovutvalget gikk inn for å videreføre gjeldende rett. Arvelovutvalget foreslår imidlertid den endring at avkorting bare kan skje hvor det må anses avtalt mellom arvelater og gavemottaker.

En ordning som den foreslåtte vil i større grad enn etter gjeldende rett skape klarhet med hensyn til om avkorting skal skje, eventuelt på hvilke vilkår, samt at mottakerarvingen blir klar over disse forhold på gavetidspunktet. En avtalekonstruksjon skaper visshet og forhindrer overraskelser for mottakerarvingen, hvilket åpenbart er en fordel. På den annen side kan en slik ordning, som også påpekt av Skiftelovutvalget, bety redusert fleksibilitet for arvelateren, som da ikke senere kan benytte seg av avkortingsinstituttet som et middel til å skape likhet mellom livsarvingene. Der det eventuelt skulle være behov for å gjøre endringer, vil man imidlertid, slik Arvelovutvalget viser til, eventuelt kunne falle tilbake på reglene om avtalerevisjon.

Arvelovutvalget antar at deres forslag vil kunne virke konfliktdempende. Vi er enige i at det nok vil bli reist færre tvister dersom man har krav om avtale, men når tvist først er et faktum antas ikke bevisvurderingen omkring hva som "anses avtalt" å være særlig enklere enn etter gjeldende regel.

Etter en samlet vurdering finner vi at behovet for størst mulig klarhet og forutberegnelighet tilsier at Arvelovutvalgets forslag om at avkortning bare kan skje dersom det må anses avtalt mellom arvelater og mottaker, bør velges. Vi peker imidlertid på at avtalekonstruksjonen i en sammenheng som denne, kan virke fremmed på folk flest. Det avgjørende må være at arvelater har bestemt at avkorting skal skje og at mottakerarvingen er gjort kjent med at avkorting er et vilkår for gaven.

Når det gjelder utkastet til lovtokst i § 67 (1), foreslår vi at det i siste del av setningen, legges til "mellom arvelater og livsarvingen", slik at det ikke vil være noen tvil om hvem avtalen om avkorting må inngås mellom.

Avtaleprinsippet må som foreslått av arvelovutvalget også videreføres hva gjelder avkortingssummen, dvs det avgjørende for hvilket beløp mottakers arv skal avkortes med, må være det som anses avtalt mellom arvelater og mottaker. Vi er videre enige med

arvelovutvalget i at det inntas sekundærbestemmelser for de tilfeller der det ikke anses avtalt noe om de forhold som oppregnes i utkastets § 67 (2) a)- d). Det materielle innhold i disse bestemmelsene er langt på vei i samsvar med gjeldende rett, og vi slutter oss til en videreføring. Det foreslås imidlertid at arveloven § 39, om at gave gitt av felleseiemidler til felles barn, skal regnes som gitt av begge ektefeller, oppheves. Vi er enige i dette. Ved endringen i pkt. c) bringes forholdene i tråd med gjeldende regler i ekteskapsretten, hvor det avgjørende er hvilken ektefelle som har gitt gaven.

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt avkortingssummen skal legges til boet eller ei, har Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget avvikende syn. Vi er enige med Arvelovutvalget og viser til begrunnelsen om at et skifteoppgjør må ta utgangspunkt i arvelaters formue ved arvefallet samt at retts tekniske hensyn tilsier en slik løsning.

Utvalget vurderer hvorvidt det bør knyttes formregler til avkortingsavtaler. Vi ser at det kan være behov for en formalisering for å unngå vanskelig bevisproblematikk og "tvistemat". På den annen side er det som utvalget peker på ikke vanlig å formalisere avtaler mellom nærstående. Man risikerer at tilfeller hvor det var avtalt eller forutsatt mellom giver og mottager at gaven skulle avkortes, ikke blir gjenstand for slik avkortning fordi man ikke har fulgt formkravene.

Vi gjør for ordens skyld oppmerksom på at vi, hva gjelder reglene om avkortning, etter en fornyet gjennomgang på enkelte punkter har endret vår oppfatning i forhold til det som ble tilkjennegjort i vår høring om ny skiftelov. Dette gjelder i relasjon til hovedvilkåret for avkortning samt hva gjelder det standpunkt at avkortingssummen ikke skal legges til boet ved skifteoppgjøret.

Kapittel 20 Fradømmelse av arverett

20.2.1 Fradømmelse av arverett og rett til uskifte

Oslo byfogdembete er enig med Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget i at tap av arveretten bør skje etter en konkret vurdering.

Både Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget har drøftet hvorvidt hovedregelen bør snus slik at gjerningsmannens arverett faller bort hvis retten ikke bestemmer noe annet, i motsetning til i dag hvor gjerningspersonen har arverett med mindre den fradømmes vedkommende. I tråd med dette vil da også søksmålsbyrden snus, slik at det er gjerningspersonen som må reise sak for å få beholde arveretten. Begge utvalgene går inn for å opprettholde dagens regel, Arvelovutvalget dog under noe tvil. Oslo byfogdembete mener den beste ordningen vil være den man har etter gjeldende rett. Vi viser særlig til at fradømmelsesspørsmålet normalt tas med i straffesaken, og at vurderingen av hvorvidt arveretten skal fradømmes blir undergitt en grundig behandling i den forbindelse.

Vi er enige i at det bør presiseres at også retten til uskifte kan fradømmes.

Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget har vurdert om personkretsen bør utvides, slik at dersom gjerningspersonen dreper en som er svakere arveberettiget enn gjerningspersonen, men som vedkommende har arverett til, vil også denne arveretten kunne fradømmes. Ingen av utvalgene går for en slik utvidelse, og vi slutter oss til dette. Eventuelle uheldige utfall kan reduseres ved at arvelater benytter seg av muligheten til fratakelse av arverett etter arveloven § 34, nå utkastets § 53.

Arvelovutvalget går inn for å utvide regelen til også å gjelde de tilfeller hvor arvelater mister sin testasjonsevne på grunn av den straffbare handling. Vi synes dette er en hensiktsmessig utvidelse.

For øvrig går utvalget inn for å videreføre § 73, noe vi gir vår tilslutning til.

20.2.2 Fradømmelse av retten til berikelse ved deling av felleseie

Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget går inn for at retten får en skjønnsmessig adgang til å fradømme gjerningspersonen retten til å kreve deling av felleseiet. Vi er enig i at det gis en slik adgang, idet det klart kan fremstå urimelig dersom gjerningspersonen skal berike seg på den alvorlige forbrytelsen. Vi mener videre at regelen i prinsippet bør virke i begge retninger. Ved innføring av en skjønnsregel vil retten i tilfeller hvor gjerningspersonens rådighetsdel er størst, kunne beslutte at fradømmelse av deling av felleseiet ikke skal skje.

Kapittel 21 Foreldelse av arverett, fraværende arvinger

Oslo byfogdembete slutter seg til utvalgets forslag om å videreføre dagens bestemmelser. Etter vårt syn har 10-årsregelen fungert tilfredsstillende.

Vi er også enig i forslagene om å overføre reglene om fraværende arvinger fra lov om forsvunne personer til arveloven, jf. slik også uttalt i vår høringsuttalelse til ny skiftelov.

Kapittel 22 Internasjonal arverett

De siste 10-årene har vi opplevd en stadig større internasjonalisering og internasjonale judisielle problemstillinger er økende i dagens globale samfunn. Det er åpenbart et behov for å ha fokus på dette området. Ved Oslo byfogdembete har vi erfart at det stadig dukker opp nye problemstillinger knyttet til dødsfallsbehandling og dødsboskifte, hvor det foreligger en eller annen tilknytning til utlandet. Dette gjelder både i forhold til norske domstolars stedlige kompetanse og lovvalgsspørsmål.

22.2.2 Internasjonal skiftekompetanse

Oslo byfogdembete er enig i at det er hensiktsmessig å ha samme regler om skiftekompetanse i Norge som i EU-landene, slik at man unngår "tomrom" og "dobbelkompetanse". Dette forutsetter at tilknytningsbegrepet må endres fra fast bosted/domisil til "vanlig bosted", jf. EU-forordningen.

Arvelovutvalget anser det ikke nødvendig å innta en definisjon av begrepet "vanlig bosted" i loven. Utvalget viser til at hva som vil være vanlig bosted for en person, vil bero på en samlet vurdering av blant annet varigheten av oppholdet. Oslo byfogdembete bemerker at det eksisterer flere ulike tilknytningsbegrep og det kan være vanskelig å skille begrepene fra hverandre (bosted, vanlig bosted, fast bosted, domisil). Etter vårt syn vil det være behov for avklaring. Det bør derfor vurderes å innta i loven de momenter det kan være relevant å legge vekt på, når man skal avgjøre spørsmålet om noen har vanlig bosted i Norge.

For ordens skyld bemerkes at vårt synspunkt avviker fra det vi ga uttrykk for i vår høringsuttalelse til ny skiftelov. Det har sammenheng med den senere tids rettsutvikling, blant annet EU-forordningen.

Når det gjelder nødkompetanse, er Arvelovutvalgets forslag i hovedsak i tråd med Skiftelovutvalgets forslag, som vi sluttet oss til i vår høringsuttalelse. Det foreslås imidlertid visse justeringer. Under henvisning til EU-forordningen, foreslås at skifte kan gjennomføres i Norge, når øvrige vilkår foreligger, så lenge ingen krever skifte i den staten der avdøde hadde sitt siste vanlige bosted. Dette innebærer en viss oppmykning i forhold til forslaget fra Skiftelovutvalget, jf. "kan"-kravet. Vi slutter oss til denne justeringen. Det bemerkes at dette i praksis neppe vil innebære store forskjellen, ettersom Skiftelovutvalget la til grunn at det ikke skulle stilles strenge krav til dokumentasjon for at det ikke kan kreves skifte i den staten der avdøde var bosatt.

Skiftelovutvalget foreslo at skifter der avdøde ikke var bosatt i Norge, skulle foretas av en nærmere bestemt domstol, og Oslo byfogdembete ble foreslått som en mulighet. Vi anser det som hensiktsmessig at skifter som skal foretas i Norge, til tross for at avdøde ikke var bosatt her, bør samles ett sted. Man løser på denne måten problemet med å finne frem til i hvilken rettskrets skiftet bør skje, samt at det utvikles spesialkompetanse med hensyn til gjennomføringen av slike skifter. Vi er fortsatt positive til at slike skifter behandles ved Oslo byfogdembete. Ettersom vi dekker hele Oslo, har vi et stort antall skifte- og dødsfallssaker med relasjoner til utlandet. Som spesialdomstol vil vi kunne videreutvikle vår eksisterende spisskompetanse på området.

22.2.3 Rettsvalgsregler i arveretten

22.2.3.1 Hovedregel

I likhet med det som gjelder for den internasjonale skiftekompetansen, foreslår Arvelovutvalget å knytte lovvalgsreglene opp til begrepet siste "vanlige bosted", fremfor siste domisil, jf. EU-forordningen. Vi mener det er svært hensiktsmessig at man benytter samme kriterium for rettsvalg som for skiftekompetanse. Selv om "vanlig bosted" vil avvike fra begrepet "bosted" (domisil) som benyttes i den nordiske konvensjon, vil man sikre internasjonal rettsenhet i forhold til EU-landene.

EU-forordningen har inntatt et unntak fra hovedregelen om "vanlig bosted" som kriterium, som knytter seg til en mer skjønnsmessig tilknytningsvurdering. Vi er enige med utvalget i at

en slik bestemmelse vil skape uklarhet. Dessuten foreligger det allerede tilstrekkelig fleksibilitet i det hovedbegrepet som er foreslått.

22.2.3.2 Valgadgangen

Oslo byfogdembete mener det vil være en betydelig fordel å få avklart dagens rettsstilstand når det gjelder adgangen til å velge hvilke stats rett som skal komme til anvendelse. Tilsvarende gjelder for hvilke staters rett som eventuelt skal kunne velges.

I dagens internasjonale samfunn er det vanskelig å ikke være åpen for at arvelater skal ha en valgadgang på dette området. Det er imidlertid særlige utfordringer knyttet til det forhold at norske domstoler skal dømme etter fremmed rett. Også i den alminnelige dødsfallsbehandling med utstedelse av skifteattester, vil saksbehandlingen bli svært komplisert. Det å skaffe seg kunnskap om ulike lands rettsregler, i særdeleshet de land som ligger fjernt fra vår rettstradisjon, vil være ressurskrevende.

Dersom det skal være en valgadgang, er det som foreslått av utvalget, hensiktsmessig å knytte valgadgangen opp til statsborgerskap, fordi dette er et lett konstaterbart kriterium. Statsborgerskap utgjør også en sterk tilknytningsfaktor, slik utvalget påpeker.

Et særlig spørsmål reiser seg der arvelater som har vanlig bosted i Norge, både har norsk og utenlandsk statsborgerskap. Utvalget legger opp til at arvelater også i slike tilfeller skal kunne velge statsborgerskapet i angjeldende utland som grunnlag for lovvalget. Utvalget nevner i den forbindelse særlig innvandrere fra stater som i stor grad anvender muslimsk rett. For disse kan det være vanskelig å oppgi statsborgerskapet i det opprinnelige hjemland, selv om de har oppnådd statsborgerskap i Norge. En rett til valg ut fra statsborgerskap vil, som utvalget peker på, bety at denne gruppen vil kunne velge det opprinnelige hjemlands arverett.

Oslo byfogdembete mener at man for de tilfeller hvor arvelater ved sin død har både vanlig bosted i Norge og i tillegg er norsk statsborger, men samtidig har statsborgerskap fra et annet land, bør vurdere en regel som fastsetter at norsk rett skal komme til anvendelse. Har man Norge som vanlig bosted og i tillegg norsk statsborgerskap, må tilknytningen til Norge sies å være såpass tung at det ikke vil være urimelig å eliminere retten til å velge arveretten i den andre staten. For øvrig bemerkes at det forhold at enkelte stater ikke tillater sine borgere å frasi seg sitt opprinnelige statsborgerskap, er et tilfeldig grunnlag å basere valgretten på.

Vi er enige med utvalget i at en bestemmelse om rettsvalg som avviker fra hovedregelen i utkastets § 69 (2), må gjøres i testaments form og at det konkrete rettsvalg må fremkomme uttrykkelig. Vi slutter oss også til forslaget om å gi varslingskravet i § 7 tilsvarende anvendelse.

22.2.3.3 Formkrav for testamenter

Vi slutter oss til utvalgets forslag om å videreføre prinsippet i arveloven § 54 og § 59.

22.2.3.4 Grunnleggende rettsprinsipper (ordre public)

Som utvalget mener vi at det er hensiktsmessig å synliggjøre "ordre public" gjennom en lovfesting av regelen.

22.2.3.5 Tilbakevisning

Vi er enig med utvalget i at det ikke er påkrevet med lovregulering av spørsmålet om tilbakevisning.

Kapittel 23 Økonomiske og administrative konsekvenser

Flere av de fremsatte forslag vil kunne medføre merbelastning for domstolene, og i særlig grad i en overgangsfase før de nye reglene har festnet seg. Det er imidlertid vanskelig å nærmere konkretisere de økonomiske og administrative konsekvensene.

Vi vil spesielt peke på at de foreslåtte regler om innføring av notartestamenter, vil medføre økt arbeidsbyrde for tingrettene. Utvalget forutsetter at gebyret fastsettes slik at det offentlige ikke vil ha utgifter ved notarordningen. Det er imidlertid ikke gitt at merbelastningen fullt ut vil bli dekket inn ved gebyrer.

I tilknytning til internasjonal arverett, påpeker vi at dersom det innføres en valgadgang slik foreslått av utvalget, vil dette kunne kreve ikke uvesentlige ressurser for domstolene, som må skaffe seg oversikt over fremmed rett. Dette gjelder særlig dersom valgadgangen også skal gjelde for arvelater som i tillegg til å være norsk statsborger, også har et annet statsborgerskap. Disse tilfellene antas å kunne få et visst omfang.

For øvrig vil det være knyttet utgifter til ulike former for opplysningstiltak. En ny arvelov som den foreslåtte inneholder på sentrale punkter vesentlige endringer i forhold til gjeldende rett, noe som får betydelige konsekvenser for private parter. Informasjonsbehovet vil derfor være omfattende.

Overgangsbestemmelser

Utvalget har foreslått enkelte overgangsbestemmelser. Det savnes imidlertid vurderinger og regulering knyttet til tolkning av testamenter som er opprettet før lovens ikrafttredelse. Testamentet skal riktignok tolkes i samsvar med det testator mente, jf. utkastets § 43. Dette kan imidlertid være vanskelig å fastslå når testamentet er opprettet da rettsstilstanden var en annen og inneholder innarbeidede formuleringer som av den grunn har fått et nytt juridisk innhold. Dette gjelder særlig forhold som berører styrkingen av gjenlevende samboer/ektefelle og endringer knyttet til livsarvingenes pliktdelsarv. Oslo byfogdembete mener det er helt nødvendig med overgangs- og presumsjonsregler.

Dersom livsarvingenes pliktdelsarv reduseres, må det avklares hvilken betydning dette får der denne bestemmelsen er styrende for hvordan arven er disponert. Dette kan i testament være uttrykt på ulike måter. Det kan eksempelvis stå: "Barna skal arve 2/3 av det jeg etterlater

meg". Dersom vedkommende dør etter at den nye loven trer i kraft, kan det oppstå spørsmål om barna skal arve $\frac{2}{3}$ slik det er angitt i testamentet eller $\frac{1}{2}$ som er pliktdelsarven i henhold til forslag (alternativt $\frac{1}{4}$ dersom avdøde også etterlot seg gjenlevende ektefelle/arveberettiget samboer). Tilsvarende kan det stå: "NN skal arve $\frac{1}{3}$ ". Skal vedkommende arve $\frac{1}{3}$ eller skal det tas hensyn til at pliktdelsarven er redusert? Vil dette stille seg annerledes dersom formuleringen hadde vært "NN skal arve den frie $\frac{1}{3}$ " eller "NN skal arve alt jeg kan disponere over ved testament"?

Det vil ofte være uklart om testator uavhengig av pliktdelens størrelse, ville ha ment at livsarvingene til sammen skal arve $\frac{2}{3}$ eller om vedkommende mente at arven skal begrenses til den til en hver tid gjeldende pliktdelsarv. Dette gjelder særlig når endringene er så vidt store som de foreslåtte.

Også endringen av pliktdelsarvens øvre beløpsgrense fra en million kroner til 40 G medfører tolkningsproblemer. Dersom testamentet fastsetter at livsarving skal arve en million kroner, vil dette, hvis boet har en størrelse hvor 40 G slår inn, stride mot preseptorisk regel, dersom annet ikke fremgår av overgangsbestemmelser.

Videre kan det oppstå tolkningsproblem i forbindelse med testamentbestemmelser om avkortning. I dag er det hverken krav om at dette fastsettes samtidig som gaven gis, eller at det skal inngås avtale. Slike bestemmelser inntas ikke sjelden i testamentet. Dersom annet ikke fremgår av overgangsbestemmelser, vil dette stride mot preseptoriske regel, idet utkastets § 67 forutsetter at det foreligger en avtale med gavemottaker.

Testamentet kan også inneholde disposisjoner som var i strid med preseptoriske regler da det ble opprettet, men hvor disposisjonen vil være gyldig etter den nye loven. Dette gjelder eksempelvis der det er testamentert over en gjenstand som har en slik verdi at det medfører brudd på pliktdelsarven, jf. utkastets § 50.

Gjenlevende samboers stilling foreslås styrket. Eldre testament kan gi vedkommende mindre enn lovens legalarv. Da testamentet ble opprettet, forelå det intet krav om at vedkommende skulle være kjent med testamentet. I ny lov er det slikt krav, jf. utkastets § 7. Uten overgangsbestemmelser antas det at gjenlevende ikke trenger å respektere dette testamentet da § 7 er en preseptorisk regel. Også der gjenlevende var kjent med testamentet, kan det oppstå tolkningsproblemer. Testamentet kan eksempelvis inneholde bestemmelse som gir mer enn det loven fastsatte da det ble opprettet, men mindre enn det som følger av ny lov. Det blir da et spørsmål om testamentet skal tolkes direkte ut fra sin ordlyd, eller om legalarven på dødsfallstidspunktet skal legges til grunn.

Det foreslås at gjenlevende ektefelle/samboer skal være enearving når førstavdøde etterlater seg slektninger i andre arvegangsklasse, jf. utkastets § 6 (2). En ektefelle kan ha testamentert $\frac{3}{4}$ av sin formue til gjenlevende ektefelle (det vil si mer enn den $\frac{1}{2}$ som følger av dagens lov) og videre bestemt at "*resten av arven tilfaller arvingene etter loven*". Skal testamentets henvisning til "arvingene etter loven" tolkes i samsvar med lovens ordlyd da testamentet ble opprettet?

Også for gjensidige testamenter vil det oppstå tolkningsproblemer. I dag har gjenlevende ektefelle vanligvis ikke hatt plikt til å overta i henhold til et gjensidig testament. Dersom testamentet ikke holder sekundærbestemmelser, antar vi at dette også vil være en naturlig fortolkning etter den nye loven.

Gjensidig testament opprettes i mange tilfeller for å styrke gjenlevendes stilling der ektefellene ikke har livsarvinger. Dersom det inneholder sekundærbestemmelser, kan imidlertid gjenlevende komme i en dårligere posisjon, enn om vedkommende hadde mottatt sin legalarv. Dersom vedkommende gis en valgrett innebærer det at førstavedes sekundærarvinger mister arveretten. Vi antar derfor at gjenlevende ikke bør ha slik valgrett. Det vises i den forbindelse til at dersom ektefellene ønsker at lengstlevende skal råde fritt over formuen ved testament, kan de også i dag innta bestemmelse om dette i det gjensidige testamentet.

Oslo byfogdembetes forslag til nye lovbestemmelser

Dødsfall i utlandet-registrering i Norge

Når norske borgere dør i utlandet, skal norsk utenriksstasjon i landet personen dør, sende dødsattest til Skattedirektoratet. Dødsfallet blir da registrert i folkeregisteret. Dersom den avdøde var registrert bosatt i Norge, sender Skattedirektoratet dødsattesten til tingretten der avdøde sist var bostedsregistrert. Tilsvarende regler gjelder hvor avdøde var utenlandsk borger, men bosatt i Norge.

Som konsekvens av de senere års økende internasjonalisering, har antallet utenlandske dødsfall som skal registreres i Norge økt vesentlig. Et særlig problem oppstår for registreringen av dødsfall når det ikke har vært mulig å fremskaffe dødsattest fra det aktuelle utland, eller når den dødsattest som fremlegges ikke kan godtas fordi det er grunn til å tro at den er falsk. Dødsattester fra en rekke land blir for øvrig automatisk betraktet som ikke gyldige, jf. "Instruks om krav til dokumentasjon og fremgangsmåte for å kunne registrere rettslige og faktiske forhold som finner sted i utlandet", fastsatt av Skattedirektoratet 12. desember 2007, gitt med hjemmel i folkeregisterforskriften § 1-2 litra b, senere endret, sist 10. januar 2013. De pårørende kommer da i en situasjon hvor de ikke får registrert dødsfallet i Norge, med de konsekvenser det får for skifte av dødsboet, for gjenlevende ektefelles rett til ytelser fra NAV mv. Det eksisterer i dag ingen særskilt hjemmel som kan avhjelpe i disse tilfellene, herunder har man ingen direkte hjemmel for å avsi dødsformodningsavgjørelse.

For å få løst disse sakene på en betryggende måte, har Oslo byfogdembete måttet benytte lov om forsvunne personer § 1, en hjemmel som må anses å være noe søkt på tilfeller hvor det anføres fra de pårørende at vedkommende er død, og ikke bare "forsvunnet". Det kan dreie seg om saker hvor det opplyses at den angivelige døde har omkommet i en ulykke, eller at vedkommende har dødd som følge av sykdom. Vårt resonnement har vært at dersom vedkommende ikke kan registreres som død i Norge fordi gyldig dødsattest ikke har kunnet fremvises, vil vedkommende i alle fall måtte betraktes som "forsvunnet", slik at det gis adgang til å begjære dødsformodningskjennelse avsagt.

Den som har begjært dødsformodningskjennelse avsagt, blir innkalt til rettsmøte for å legge frem de bevis han/hun måtte ha for dødsfallet samt avgi forklaring for retten. Fremgangsmåten blir som ved prøving av ekteskapsvilkårene etter § 7 i ekteskapsloven, hvor den som skal inngå ekteskap og ikke kan frembringe dødsattest for tidligere ektefelles død, kan legge bevisene frem for tingrettsdommeren som avgjør om bevisene er tilstrekkelige, jf. § 7 e.

I tillegg til det som opplyses og fremlegges fra begjærende part, innhenter retten ved behov opplysninger fra utlendingsmyndighetene, for om mulig å skaffe informasjon som kan belyse saken. Det tas også ofte kontakt med norske banker for å undersøke om det er bevegelser på "den forsvunnes" konti etter det tidspunkt begjærende part opplyser dødsfallet skal ha funnet sted. Videre kan det være aktuelt å innhente opplysninger fra NAV for å sjekke om trygdeytelser mv. er begjært stanset.

Vi ber om at departementet ser nærmere på om det er mulig å skaffe en mer passende hjemmel for behandlingen av disse sakene enn lov om forsvunne personer. Ettersom det dreier seg om registrering av dødsfall, antar vi at en slik regel mest passende kan plasseres i skifteloven. Det bør videre vurderes hvem som skal ha kompetanse til å behandle slike saker. En mulighet er at folkeregisteret får avgjørelsesmyndighet. Det kan imidlertid være mest betryggende at disse sakene avgjøres av tingretten, som har høy kompetanse på bevisbedømmelse.

Med hilsen

Inga Merethe Vik
sorenskriver